

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1868.

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 434.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' (*). ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ.

ΝΥΝ δὲ προτιθέμενοι νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν κατὰ τὰ ἀνωτέρω δόγματα ποικίλων ὀρισμῶν τοῦ καλοῦ, κρίνομεν ἀναγκαῖον ν' ἀναγάγωμεν αὐτοὺς εἰς τὰς τρεῖς πηγὰς πάσης φιλοσοφίας, τὴν φύσιν, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν Θεόν, ἐξ ὧν τρεῖς διακεκριμένας διευθύνσεις ἔλαβεν ἡ ἐπιστήμη αὕτη παρὰ τοῖς μᾶλλον ἀποκλειστικοῖς καὶ συστηματικοῖς τῶν ἑρμηνέων της, καὶ, ἅς προσθέσωμεν, εἰς τρεῖς κατήντησε παρεκτροπὰς, τὸν αἰσθητισμὸν, τὸν ἰδανισμὸν καὶ τὸν πανθεῖσμὸν, μὴ παραλείποντες καὶ τοὺς ὀρισμοὺς ἐκείνων ὅσοι τὴν μέσσην καὶ εὐθείαν ἐβάδισαν ἑδῶν, καθ' ἣν αἱ ἐν πᾶσι τοῖς συστήμασι τυχόν ὑπάρχουσαι ἀλήθειαι συναπαντῶνται καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν ἐνόητι συναρμόζονται.

Καὶ πρῶτον μὲν εὐρίσκομεν τὸν ὀρισμὸν τῶν αἰσθησιολόγων, καθ' οὓς τὸ καλὸν ἀνάγεται εἰς τὸ ἡδὺ καὶ τὸ εὐάρεστον. Καὶ παρατηροῦμεν ὅτι ἐὰν τὸ καλὸν εἶναι τὸ εὐάρεστον εἰς τὰς αἰσθήσεις, ποῦ κείνται τότε τὸ ἠθικῶς καλὸν καὶ τὸ νοητικόν, ποῦ τὸ

ἰδανικόν καὶ τὸ ἀπόλυτον, ἀφ' οὗ ἡ αἴσθησις μόνον παρέχει τὸ πραγματικόν καὶ σχετικόν; Ἐὰν δὲ εἶναι τὸ εὐάρεστον εἰς τὴν φαντασίαν, τότε ἐξαιρεῖται τὸ αἶσθημα καὶ ὁ λόγος, ἐξ ὧν οὐχ ἦττον ἄφθονα καλὰ ἀποβρέουσι, καὶ δι' ὧν ἀναντιρρήτως τοῦ καλοῦ ἀντιλαμβάνομεθα, καὶ τοῦτο ἐν τῇ φύσει καὶ τέχνῃ διακρίνομεν· ἐὰν δὲ εἶναι τὸ τῇ καρδίᾳ ἀρέσκον, ἐπίσης ἀποκλείονται στοιχεῖα καλοῦ οὐσιώδη, ἅτινα ἔνθεν μὲν ὑπάγονται εἰς τὴν αἴσθησιν, ἔνθεν δὲ εἰς τὸν λόγον· ἐὰν δὲ εἶναι τὸ εἰς τὸν λόγον εὐάρεστον, καὶ τοῦτον ἱκανοποιῦν, ὡς τινες δίσχυρισθησαν, τότε ταυτίζεται μὲ τὸ ἀληθές, καὶ πάλιν τὸ αἶσθημα ἀποκλείεται, ὅπερ ἀπ' ἐναντίας καὶ ἐν τῇ ποιήσει τοῦ καλοῦ καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει αὐτοῦ καὶ ἐνεργείᾳ εἶναι στοιχεῖον οὐσιωδέστατον καὶ ἐν τινι τῶν τεχνῶν, οἷα ἡ μουσικὴ, ἀπολύτως πρωτεύου. Ἐὰν δὲ τέλος εἴπωσιν ὅτι εἶναι τὸ εἰς πάσας τὰς τε πνευματικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις εὐάρεστον, τότε ὁ ἀνωτέρω ὀρισμὸς εἶναι ἀτελής καὶ πάντοτε μένει ὑποκειμενικὸν φαινόμενον τὸ καλόν, καὶ ἐπομένως σχετικόν καὶ μεταβλητὸν κατὰ τύπους καὶ χρόνους, οὐδὲν ἐν ἑαυτῷ ἔχον γενικόν καὶ σταθερὸν, καθολικόν καὶ ἀναγκαῖον, καὶ ἐπισημὴ τοῦ καλοῦ δὲν ὑπάρχει, διότι πᾶσα ἐπιστήμη σκοπεῖ τὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰ αὐτὰ ὄντα, καὶ τὸν λόγον αὐτῶν καὶ τὸν νόμον προσπηθεῖν ἢ ἀνακκλύψη. Ὅθεν τινὲς ἐνόμισαν ὅτι συμπλη-

(*) Ὁρα Πανδ. τίμ. ΙΖ', σελ. 423. καὶ τίμ. ΙΙΙ', σελ. 343 καὶ 401.

ρουται ὁπωσοῦν ὁ ὀρισμὸς, ἐὰν προστεθῇ τὸ διατί, ὁ λόγος τῆς ἀρεσκείας ταύτης, καὶ τούτων εὐρον ἐν τῇ ἐνότῃ καὶ ποικιλίᾳ καὶ τῇ ἐκ τούτων ἀρμονίᾳ, ὡς ἐδόξαζεν ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν νεώτερων ἠσπάσθησαν τὸν ὀρισμὸν του. Δὲν ἀμρισητοῦμεν ὅτι ἡ ἐνότῃς, ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἐκ τούτων ἀρμονία εἶναι στοιχεῖον τοῦ καλοῦ, ἀλλ' οὔτε μόνον εἶναι, οὔτε μόνου τοῦ καλοῦ, οὔτε παντὸς καλοῦ. Ἐνότῃς καὶ ποικιλίᾳ ὑπάρχει θεοειδῶς ἐν τῷ καλῷ τῆς φύσεως καὶ τινῶν ἔργων τῆς τέχνης, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ εἰς τινὰ βάναισα ἀντικείμενα, ἐν οἷς οὐδόλως ἢ λίαν ἀμυδρῶς διαλάμπει ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ, καὶ ἐν τοῖς καλοῖς οὐδέποτε ὑπάρχει μόνον, ἀλλὰ μετὰ τινῶν ἄλλων στοιχείων αἰσθητῶν ἢ νοερῶν συνδυάζομενον. Κατὰ δὲ τὰ ἠθικὰ καὶ νοητικὰ ἐνίοτε μία μόνη λέξις, ἐν ἣ οὐδεμία ποικιλία, ἔχει κάλλος καὶ ὕψος θυμασίον. Ὅτε ὁ ἐνάρετος, ἐγκαταλειμμένος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ διηνεκῶς ὑπὸ τῆς τύχης καταδικώμενος, ἐν τῷ βᾶθει δεινῶν ἀθεραπέυτων, εἰς τὸν ἐρωτῶντα αὐτὸν τί πλέον τῷ ἀπομένει, ἀπαντᾷ· «ὁ Θεός,» ἡ λέξις αὕτη ἔχει κάλλος ἠθικόν, ἐξαισίον, καὶ τὸ *quos ego* τοῦ Οὐίργιλίου, καὶ ἡ γνωστὴ ἀπάντησις τῆς Μηδείας καὶ μυρία ἄλλα παραδείγματα τοιούτων εὐφυῶν ἢ ὑψηλῶν ἐκφράσεων ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ὀρισμὸς ἀτελής, καὶ ὅτι ἡ ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἐνότῃς δύναται νὰ ἦναι στοιχεῖον εἶδους τινὸς τοῦ καλοῦ, ἀλλ' οὔτε ὁ κύριος χαρακτῆρ εἶναι παντὸς καλοῦ, οὔτε ὁ μόνος, οὔτε ὁ πρῶτος, ὡς τε καὶ μετὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον ἀπομένει πάντοτε νὰ ζητήσωμεν ποῦ κεῖται ὁ κύριος χαρακτῆρ τοῦ καλοῦ, ἐξ οὗ οἱ ἄλλοι καὶ δι' οὗ ὁ ὀρισμὸς, ὅς τις, κατὰ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς, εἰς ὅλον καὶ μόνον τὸ ὀριζόμενον πρέπει νὰ ἀρμόζῃ.

Ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸν ὀρισμὸν τῶν ἰδανιστῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Καντίου, εὐρίσκομεν καὶ λεπτοτέραν καὶ βαθυτέραν ἀνάlysιν, καὶ αἰσθητικῶς ἀληθέστερον, καὶ λογικωτέραν κρίσιν. Τῶνόντι ὁ Κάντιος λίαν ἐπιτυχῶς προσδιόρισεν τοὺς ἐξωτερικοὺς, οὕτως εἰπεῖν, χαρακτῆρας τῆς περὶ καλοῦ ἐνοίας καὶ κρίσεως, ἀναγνωρίσας ὅτι τὸ καλὸν δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἀγαθόν, οὔτε τὸ ὠφέλιμον, διότι καὶ κατὰ μὴ ὠφέλιμα ὑπάρχουσι, καὶ ὠφέλιμα μὴ κατὰ, καὶ ὅτι ὁ πρῶτος τοῦ καλοῦ χαρακτῆρ εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπνεόμενον εἰλικρινῆς καὶ ἀφιλοκερδῆς αἰσθημα. Καὶ ἄριστα ἀποδεικνύει ὅτι ἐνῶ τὸ ὠφέλιμον ἐγείρει τὴν ὄρεξιν, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἀναλώσεως, τὸ καλὸν ἐμπνέει θυμασίον, συμπάθειαν καὶ σέβας, καὶ ἐνῶ ἡ περὶ ὠφελίμου καὶ ἀγαθοῦ κρίσις προαπατεῖ καὶ προϋποθέτει σκέψιν, ἀνάlysιν, σύγκρισιν μετὰ τῶν μέσων καὶ τελῶν, τὸ καλὸν πράγμα εὐάρεστον ἐντύπωσιν καὶ ἄμεσον ἐνόρασιν καὶ ἐκπληξιν καὶ θελτικὴν ἀντίληψιν. Ἀλλ' οὕτω τὸ καλὸν καταντᾷ πάλιν

εἰς τὸ εὐάρεστον, τὸ εὐάρεστον εἰς πάντας καὶ εἰς πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος, οὐχὶ ὁμως ἀνευ λόγου, ἀλλὰ, ὡς λέγει ὁ Κάντιος, ἐνεκεν ἰδανικοῦ τινος τύπου ὃν ἐκφράζει καὶ πραγματοποιεῖ, καὶ δι' οὗ, ἀνεξαρτήτως πάσης ἐνοίας τέλους καὶ σκοποῦ, θέλγει καὶ ἠδύνει τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰ δὲ ἐρωτήσωμεν ἐὰν οἱ χαρακτῆρες οὗτοι τοῦ καλοῦ ἔχουσιν ἀντικειμενικὴν τινὰ φύσιν, ἢ εἶναι φαινόμενα τοῦ ὑποκειμένου, οἱ Καντιανοὶ, συνεπῆς πρὸς τὸ ἐκυτῶν σύστημα, ἀπαντῶσιν ὅτι τὸ καλὸν εἶναι ὑποκειμενικόν, ὑποκειμενικὴ κρίσις, πρὸς ἣν ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἀντιστοιχῇ τι πραγματικόν ἐν τῷ κόσμῳ, εἶναι αἰσθημα τοῦ ὑποκειμένου καὶ οὐχὶ ἐνοια τοῦ ἀντικειμένου ὡς τε καὶ μὲν λεπτῇ καὶ βαθεῖα εἶναι ἡ ἀνάlysιν τοῦ Καντίου, ἀλλ' ὁ ὀρισμὸς ἔχει τὰ ἐλαττώματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ, καὶ ἐὰν ἀληθεύῃ, οὐδεμία ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ εἶναι δυνατῆ. Τὸ δὲ ἰδανικόν, ὅπερ οὐχ ἤττον ἀναγνωρίζει ὁ Κάντιος, εἰ μὲν ἀτομικόν, εἶναι ὄλως αὐθαίρετον, εἰ δὲ καθολικόν, τότε τὸ οὐσιωδὲς τοῦτο στοιχεῖον τοῦ καλοῦ εἶναι λογικόν καὶ οὐχὶ προσωπικόν καὶ σχετικόν, ἀλλ' ἀπρόσωπον καὶ ἀπόλυτον καὶ ἀναγκαῖον, καὶ τότε πᾶσα ἡ περὶ καλοῦ θεωρία τοῦ Καντίου καὶ πᾶς ἰδανισμὸς καταρῥέει. Περὶ δὲ τοῦ ὑψηλοῦ, ὁ Κάντιος, συμφωνῶν κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν Βύρκιον καὶ τινὰς τῶν συγχρόνων ἡμῖν φιλοσόφων, θεωρεῖ αὐτὸ ὡς ἐνοιασὴν σχετιζομένην μὲν πρὸς τὸ καλόν, ἔχουσαν δὲ στοιχεῖα διάφορα, ἴδια καὶ μέχρι τινὸς ἐναντία πρὸς τὰ τοῦ καλοῦ καθόσον τὸ μὲν καλὸν εἶναι πεπερασμένον, συμμετρον, εὐσύνοπτον, ἀρμονικόν, εὐάρεστον, καὶ μάλλον ἀποτείνεται εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν διάνοισιν, τὸ δὲ ὑψηλὸν ἐξέχει, ἐμφαίνει τι ἀπειρον, ἔχει χαρακτῆρα ἄτακτον καὶ συγκεχυμένον, εἶναι μάλλον ἐκπληκτικὸν ἢ ἡδονικόν, ἐγείρει τὸν θυμασίον καὶ καταδεικνύει μαθηματικὸν καὶ δυναμικὸν μεγαλείον, εἰς τὸν λόγον μάλλον ἢ εἰς τὰς ἄλλας δυνάμεις ἀποτεινόμενον. Καὶ ἐν μὲν τῇ φύσει ἔχομεν τοῦτου παραδείγματα καθ' ὅλα τὰ βασίλεια αὐτῆς, ἐπὶ δὲ τῶν τεχνῶν τὸ μὲν καλὸν μάλλον ἀρμόζει εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ὑψηλὸν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ποίησιν, ὡς τε ἄλλη ἢ ἐνοια, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως, ἄλλη ἐπομένως ἢ φύσις τοῦ καλοῦ, καὶ ἄλλη ἢ τοῦ ὑψηλοῦ. Πόσον καὶ ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀτελής, θέλωμεν ἀποδείξει περὶ τῶν ἡμετέρων ὀρισμῶν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ πραγματοποιέμενοι.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ πανθειστὰς ὀρισμῶν εὐκολον νὰ κατανοήσωμεν ὅτι καὶ ἀκατάληπτοι εἶναι ἀνευ ἐντελοῦς γνώσεως τοῦ ὅλου συστήματος αὐτῶν καὶ εὐχερῶς ἀναγόμενοι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Εἶδομεν εἰς τί κατῆντησεν ὁ πανθεισμὸς, ὑπὸ τοῦ Σχελλίγγου καὶ τοῦ Ἐγγέλου τελειοποιηθεῖς, καὶ ὡς

κοινῇ τῶν συστημάτων αὐτῶν ἀρχὴν διεκρίνομεν τὴν ταυτότητα τῶν ἐναντίων. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σχελλίγγον τὸ καλὸν εἶναι ἡ ἀνωτάτη συμφωνία τοῦ ἀπειροῦ καὶ τοῦ πεπερασμένου, κατὰ δὲ τὸν Ἐγγέλον, ἡ αἰσθητὴ δῆλωσις τῆς ἰδέας (*das sinnliche scheinen der idee*). Ἐὰν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τί εἶναι τὸ ἀπειρον καὶ ἡ ἰδέα κατ' ἀμφοτέρους τοὺς φιλοσόφους τούτους, καὶ τί τὸ πεπερασμένον, ἢ ἡ αἰσθητὴ δῆλωσις ἢ ἐμφάνισις αὐτῶν, ῥαδίως πεισθόμεθα ὅτι οἱ δύο ὀρισμοὶ ἀναγόμενοι οὐσιωδῶς εἰς ἓνα καὶ μόνον, καὶ μετέχουσι τοῦ ῥιζικοῦ ἐλλείμματος πάσης πανθειστικῆς διδασκαλίας. Ἡ ἀπόλυτος ταυτότης πάντων τῶν διαφόρων καὶ ἐναντίων, ἢ ἡ ταυτότης τοῦ ἀπειροῦ καὶ τοῦ πεπερασμένου, τὸ πᾶν ἀναγόμενον εἰς τὸ ἐν, τιαυτὴ εἶναι ἡ θεμελιώδης ἀντίφασις παντὸς πανθεισμοῦ. Ἡ αὕτη ἀντίφασις ἐνυπάρχει καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ Σχελλίγγου. Πᾶν τὸ καλὸν τείνει πρὸς τὸ ἀπειρον, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀπειρον καλὸν ταυτίζεται τῷ ἀπειρῳ. Καὶ ἐν μὲν τῇ φύσει διαρῶμεν τὸ εἰλικρινῆς πρότυπον τοῦ κόσμου ἐν τῷ ἀτελεῖ αὐτοῦ ὁμοιωματι' ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει ἀναντιρρήτως προαίσθημα καὶ ἐφεσις ἀπειροῦ τινὸς καλοῦ, καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης εἶναι προσπάθεια ἀτελεΐστητος πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ τελείου τούτου καλοῦ διὰ τῶν ἀτελῶν αὐτῆς μέσων, ἀλλ' οὔτε ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἀνθρώπου οὔτε ἐν τοῖς ἔργοις τῆς φύσεως ὁ ἐργάτης ταυτίζεται μετὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀπειρον, ἀνώτερον πάντοτε τοῦ πεπερασμένου, οὐδαμῶς μετ' αὐτοῦ συνταυτίζεται. Ἐν δὲ τῷ ὀρισμῷ τοῦ Ἐγγέλου, ἐὰν ἀπομονωθῇ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ συστήματος, οὐδόλως εὐρίσκομεν τὸν διακριτικὸν τοῦ καλοῦ χαρακτῆρα, διότι αἰσθητὴ δῆλωσις τῆς ἰδέας εἶναι καὶ τὸ ἀληθές, καὶ τότε πάντα εἶναι κατὰ, καὶ δὲν νοοῦμεν πότε ἡ δῆλωσις αὕτη εἶναι καλὸν, πότε ἀληθές ἢ ἀγαθόν ἢ ὠφέλιμον, ἀφ' οὗ καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ σύστημα ἢ ἰδέα ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων διήκει, καὶ δι' ὅλης τῆς πραγματικότητος ἐκφράζεται καὶ πραγματοποιεῖται. Ἡ δὲ καλολογία ὑπερπᾶσαν ἄλλην ἴσως φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην προϋποθέτει τὴν ἀτομικότητα καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν λογικὴν αὐτοῦ φύσιν καὶ τὴν αὐθόρμητον αὐτοῦ ἐνέργειαν, διότι τὰ πρωτότυπα προϊόντα τῆς τέχνης εἶναι ὑπερπᾶν ἔργον ἀνθρώπινον δείγμα τῆς ἐν τῷ πνεύματι αἰτιότητος, καὶ τὴν εὐγενὴ καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτουσι, καὶ τὸν θεῖον αὐτοῦ προορισμόν. Ἀτομικὴ δὲ φύσις καὶ ἐνέργεια καὶ πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ αὐθόρμητος ποίησις, πάντα ταῦτα ἀντιφάσκουσι πρὸς τὴν θεμελιώδη ἐνοιασὴν τοῦ πανθεισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ τῶν μὴ ἀποκλειστικῶν φιλοσόφων οἱ ὀρισμοὶ δὲν ἐκνοοῦνται καθ' ὅλα τὸν λόγον, οὐδέ

παρέχουσι τὴν λύσιν ὅλων τῶν καλολογικῶν ζητημάτων. Τὸ καλόν, κατὰ Πλάτωνα καὶ Πλωτῖνον, συνταυτίζεται μετὰ τὸ ἀληθές καὶ ἰδίως μετὰ τὸ ἀγαθόν. Εἶδομεν ποῖον τὸ ἰδανικόν τοῦ Πλάτωνος ἐκ τῶν ἰδεῶν συνιστάμενον, ἐξ ὧν τὰ εἶδη αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ἐν τῇ φύσει ὄντων, ἄτινα κατὰ τοσοῦτον εἶναι κατὰ, καθόσον μετέχουσι τοῦ ἀπολύτου καὶ ἰδανικοῦ καλοῦ, εἰς δ' ἀπὸ τῶν φυσικῶν καὶ διὰ τῶν ἠθικῶν καὶ νοερῶν ἀναβαίνομεν, καὶ πρὸς δ' ἀπὸ τινος θεοῦ ἔρωτος ἀκατασχέτως φερόμεθα. Ἀλλὰ τί εἶναι οὐσιωδῶς τὸ ἰδανικόν τοῦτο, πῶς καὶ μέχρι τίνος δυνάμεθα νὰ τὸ συλλάβωμεν, πῶς καὶ πότε κατέρχεται καὶ ἐνσαρκοῦται ἐν τοῖς οὔσι, καὶ τίνι τρόπῳ μορφοῦται ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, περὶ τούτων οὐδὲν διδάσκει ἡ πλατωνικὴ θεωρία. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ τόσον θετικὸς καὶ λογικὸς, ὁ τὴν λογικὴν τοῦ πνεύματος νομοθεσίαν ἀνακλύψας καὶ τοῦ ὀρισμοῦ τὴν φύσιν καὶ τὰ προσόντα ἀκριβῶς προσδιορίσας, εἶδομεν ὅτι πραγματοποιούμενος περὶ καλοῦ ἀνήγαγεν αὐτὸ εἰς τὴν τάξιν καὶ συμμετρίαν ἢ τὴν ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἐνότῃ, εἰς ἐκεῖνον δηλαδὴ τὸν ὀρισμὸν ὃν ἀνεσκευάσαμεν, καὶ ὅστις προφανῶς οὔτε εἰς ὅλον καὶ μόνον τὸ καλόν, οὔτε εἰς πάντα τὰ εἶδη αὐτοῦ ἐφαρμόζεται.

Ὅσοι δὲ τῶν νεωτέρων ἀνευ ἀποκλειστικοῦ πνεύματος ἐπελήφθησαν τῆς ἐπισημοῦς ταύτης ἐρεῦνης, ἐπέτυχον ἄρα ν' ἀποδώσωσιν ὀρισμὸν τοῦ καλοῦ καθ' ὅλα ἀνεπίληπτον; Ποιοὶ οἱ ὀρισμοὶ τῆς Σκωτικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς σχολῆς, ἀφοῦ περὶ τῶν ἄλλων ἤδη διελάβομεν;

Ὁ μὲν Οὔτζισων, ἰδιαιτέραν αἰσθητικὴν ἐπινοήσας δι' ἧς ἰδίως τοῦ καλοῦ ἀντιλαμβανόμεθα, εἰσήγαγεν αὐθαίρετως νέαν δυνάμιν εἰς τὸ πνεῦμα, διότι ἡ ἀντίληψις τοῦ καλοῦ δὲν γίνεται δι' ἰδιαιτέρου ὄργανου εἴτε σωματικοῦ εἴτε πνευματικοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν ἐκεῖνων μέσων δι' ὧν πάντων τῶν ἄλλων ἀντιλαμβανόμεθα, δηλ. διὰ τῶν γνωστῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ μὲν αἰσθητικὴ ἄπειται τῆς ὕλης, καὶ ἐντῆσιν λαμβάνει διὰ τῆς προσοχῆς, καὶ ἐγείρει τὴν σύζευξιν, ἥτις συνεργεῖ θαυμασίως εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὡς ἄριστα γινώσκουσιν οἱ καλλιτέχναι, διὰ τοῦ μέσου τούτου πολλὰ εἰσάγοντες εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ἄτινα δὲν ἐκφράζουσιν, ἀλλὰ πλαγίως ὑποδεικνύουσιν καὶ ἀνακαλοῦσι, καὶ ἐκ τῆς συζεύξεως ἢ μνήμη ἐξανίσταται, καὶ εἰς τὴν ἐντύπωσιν ἢ φαντασίαν ἐπιθέτει τὰ ἴδια χρώματα, καὶ ζωογονεῖ καὶ γονιμοποιεῖ αὐτὴν, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ λόγος τὴν ἰδίαν ἐνοιασὴν τοῦ ἰδανικοῦ ἀναγνωρίζει, διακρίνει αὐτὴν ἐν τῷ καλῷ καὶ ὡς ζῶσαν ἐνσάρκωσιν αὐτῆς ἀποδέχεται, καὶ ὡς ἐκ τούτων καὶ μετὰ τούτων καὶ ἡ καρδιά συγκινεῖται, καὶ πᾶσα ἠθικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια συνεγείρεται, καὶ οὕτως

ἢ αἰσθησις τοῦ καλοῦ συμπληροῦται, ἥτις ἐπομένως δὲν εἶναι ἀπλῆ καὶ ἰδιαιτέρως αἰσθησις, ἀλλὰ τὸ ὅλον καὶ τὸ πλήρωμα τῶν ἀντιληπτικῶν δυνάμεων ὡς τε τὸ καλὸν ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάντα ἁρμονικῶς θάλλει καὶ συγκινεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως αὐτοῦ διὰ γλυκυτάτης καὶ οὐρανίας σχεδὸν ἠδονῆς, ἥτις εἶναι τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας. Ἔτερον δὲ ἡ τοῦ καλοῦ αἰσθησις, καὶ ἕτερον ἡ περὶ αὐτοῦ κρίσις. Ἐπιδεκτικοὶ τῆς πρώτης εἶναι πάντες οἱ ἄρτιοὶ τὸν νοῦν καὶ τὰς αἰσθήσεις, πλὴν ὀλίγων ἐξαίρεσεων, τὴν δὲ δευτέραν μόνον ἔχουσιν ὅσοι καὶ ἐκ φύσεως εὐαισθητότεροι ἐγεννήθησαν, καὶ παιδεύσεως ἔτυχον τοιαύτης, δι' ἧς ἡ ὀρθὴ περὶ καλοῦ κρίσις διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀσκήσεως ἀνεπτύχθη στηριζομένη ἐπὶ τῆς ὀρθῆς τοῦ καλοῦ ἐννοίας, καὶ πρὸς ταύτην τὰ καλὰ τῆς φύσεως ἢ τῆς τέχνης παραβάλλουσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ πλῆθος τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἡ τοῦ καλοῦ ἀντίληψις συγκροτεῖται, ἠπάτησε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος φιλόσοφον, καὶ μὴ δυνάμενος εἰς οὐδεμίαν τῶν γνωστῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος ν' ἀποδώσῃ ἀποκλειστικῶς τὸ φαινόμενον τῆς καλαισθησίας, τὸ ἀπέδωκεν εἰς ἰδιαιτέραν δυνάμιν, ὡς τὸ φαινόμενον τῆς περὶ ἀγαθοῦ κρίσεως ἢ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν ἐθεώρησεν ἴδιον ἰδιαιτέρας αἰσθήσεως. Ἀκριβέστερα παρατήρησις καὶ ἐπιμελεστέρα ἀνάλυσις ἤθελε καταδείξει τὸ σύνθετον καὶ πολύπλοκον τοῦ φαινομένου καὶ τὰς πολυειδεῖς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος, ἐξ ὧν πράγεται, ὡς ἄνθος τῆς διανοίας ἐκ τῆς γῆς τρεφόμενον καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ συγκεφαλαιῶν ἐν ἐξυτῇ τὴν ἀμύνην πασῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως. Τοῦ δὲ χαρακτῆρα τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ ὠρίσαν ἀκριβῶς, διότι πραγματικῶς ἢ ἐκ ταύτης ἠδὸν εἶναι καὶ ἄμεσος καὶ καθολικὴ καὶ ἀριστοκρατῆς, καὶ οὕτω προητοίμασε τὴν βαθυτέραν καὶ πληρεστέραν ἀνάλυσιν τοῦ Καντίου. Ἀλλ' ὅτε αὐτὴ τὴν οὐσίαν τοῦ καλοῦ ἀνήγαγεν εἰς τὴν ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἐνόησεν, ὑπέπεσε εἰς ἑξῆς τὰ ἄτοπα περὶ ὧν ἤδη διελέγομεν.

Τοῦ δὲ Πλάτωνος τὴν καλλοιογικὴν θεωρίαν ἤδη ἐξεθέσαμεν, καὶ καθὼς τὴν ἐκθεσίαν ταύτην ἐλάβομεν ἐκ τοῦ ἡμετέρου *Δοκιμίου*, οὕτω καὶ διὰ τὴν ἀνασκευὴν αὐτῆς εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον παραπέμπομεν (σελ. 145—146.)

Ὁ ἀρχηγῆτος τῆς ἐν Γαλλίᾳ συγχρόνου σχολῆς τῶν πνευματιστῶν, ὁ Κουσσίνος, συνδυάσας τὸν ἐκ τῆς ἐνόησεν καὶ ποικιλίας ὁρισμὸν τοῦ καλοῦ μὲ τὰς πλατωνικὰς θεωρίας, ἀνήγαγε τὸ ὕλικόν κάλλος εἰς τὸ ἠθικόν καὶ νοερὸν, οὗ ἀρχὴ καὶ πηγὴ εἶναι αὐτὸς ὁ Θεὸς, καὶ οὕτως, ἐνθεν μὲν περιέσπειεν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν φύσιν τοῦ καλοῦ, ὡς ἤδη παρε-

τήρησάμεν, ἐνθεν δὲ ἀνήγαγεν αὐτὸ εἰς τὸ ἀνώτατον καὶ ἰδανικόν καὶ τέλειον ἐκείνο κάλλος, οὗ τὴν προαἰσθησὶν ἔσχεν ὁ Πλάτων ἐν τῷ *Συμποσίῳ* διὰ μεγαλοπρεπῶν ἀλλ' οὐχ ἡττον ἀορίστων φράσεων ἐνδείξας αὐτὸ, καὶ ὅπερ ὡς ἐκ τῆς ἀπειροῦ φύσεως αὐτοῦ ἐκφεύγει πάντα ὁρισμόν. Ὁ δὲ ἄμεσος αὐτοῦ μαθητῆς Ἰουφροῆς, ἐν τὴν στέρεσιν ἐπὶ πολὺ θέλει θρηνησῆαι ἡ φιλοσοφία, ἐπελήφθη καὶ οὗτος τοῦ καλλοιογικῶν προβλήματος, καὶ εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ ἀφιέρωσε τὴν θαυμαστὴν ἀκρίβειαν τῆς παρατηρήσεώς του καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ εὐσυνειδησίαν του, ἀλλ' ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ μὴ ἔχοντες τὴν περὶ καλοῦ θεωρίαν, ἣν κατ' ἰδιαιτέρας ἐν οἴκῳ παραδόσεις εἰς ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον ἐξέθηκον, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατὰ τὰς σημειώσεις τῶν ἀκροατῶν ὁ Δαμιρὼν ἐδημοσίευσεν, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὀριστικὰ ὅσα περὶ φύσεως καλοῦ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ βιβλίῳ ὑπάρχουσιν, καὶ ἴσως ἐὰν ἀφ' ἐξυτοῦ συνεπλήρου τὸ ἔργον, ὁ ὁρισμὸς τοῦ καλοῦ ἤθελε προκύψει τέλειος, ὡς τέλειαι καὶ ὀριστικαὶ ἐξήλθον ἐκ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ πνεύματος ἕτεροι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι. Πρώτιστον τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ χαρακτῆρα καὶ ἀρχὴν αὐτοῦ εὗρεν ὁ Ἰουφροῆς, τὴν συμπάθειαν. Καὶ τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν ἀλήθειαν τῆς παρατηρήσεως ταύτης; Συμπαθοῦμεν πρὸς τὸ καλὸν, ὡς πρὸς τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἀγαθόν, εἴτε ἐν τῇ φύσει διακρίνομεν αὐτὸ εἴτε ἐν τῇ τέχνῃ, συμπαθοῦμεν πρὸς αὐτὸ καὶ συγκινούμεθα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐλκόμεθα καὶ χαίρομεν ἐν αὐτῷ ὡς ἐν τῷ καθαρωτέρῳ στοιχείῳ τῆς ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίας, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κυριεύομενοι ἀγαθότεροι ἀποβαίνομεν καὶ μεταλαμβάνομεν, οὕτως εἰπεῖν, θείας τινὸς τελειότητος. Ἀλλ' ἡ συμπάθεια αὕτη δὲν εἶναι ἀρχὴ ἀλλ' ἀποτέλεσμα, καὶ ὑποθέτει αἴτιον καὶ λόγον, ὡς τε ὁ Ἰουφροῆς λέγει μὲν ὅτι τὸ καλὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ ἣτοί η αἰτία τῆς συμπαιθείας ταύτης διὰ φυσικῶν καὶ αἰσθητικῶν συμβόλων ἐκφραζομένη, παραλείπει δὲ τὰ οὐσιώδη τοῦ καλοῦ στοιχεῖα, ἐν οἷς αὕτη ἡ πηγὴ τῆς συμπαιθείας καὶ ὅλων τῶν θαυμασίων τοῦ καλοῦ ἀποτελεσμάτων, καὶ πρὸς τούτοις θεωρεῖ τὸ καλὸν μόνον εἰς ὑποκειμένου δηλ. κατὰ τὰ ἐν ἡμῖν ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν ὕψιν ταύτην προσεγγίζει εἰς τοὺς ἀνάγοντας τὸ καλὸν εἰς τὸ εὐάρεστον.

Ὁ δὲ Δαμενναῖος, εἰ καὶ ἀντίπαλος, καθ' ὅλας τὰς φάσεις τοῦ παραδόξου πνευματικοῦ αὐτοῦ βίου, τῆς ἐπικρατούσης ἐν Γαλλίᾳ φιλοσοφίας, οὐχ ἡττον οὕτε εἰς τοὺς αἰσθησιολόγους οὕτε εἰς τοὺς ἰδανιστάς οὕτε εἰς τοὺς πανθεισταῖς δύναται νὰ καταπατήσῃ, ἀλλὰ τὴν μέσην βαδίσας καὶ οὗτος ὁδὸν κυμαίνει μετὰ τῶν τριῶν τούτων σκοπέλων καὶ τῆς

θέλλαν διελθὼν τοῦ σκεπτισμοῦ, εἰς ὃν ἀπὸ τοῦ ἀκράτου μετέπεσε δογματισμοῦ, ἐν τινι ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασθεῖσα πνευματικῆ φιλοσοφία φαίνεται ἐπὶ τέλους ἀναπτύχθαι, καὶ ἐν ταύτῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ καλοῦ διεφώτισε διὰ τῶν λαμπηδόνων τῆς ἐξόχου διανοίας του, καὶ δι' ὕφους ἀντανεκλώντος ὡς μεγγλοπρεπῆς πομπῆς πάντα τὰ κάλλη τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Ἦρισε δὲ τὸ καλὸν, τὸ ἀληθές, καθ' ὅσον ἐν τῇ δηλώσει αὐτοῦ γίνεται ἀντικείμενον νοήσεως καὶ ἀγάπης. Ὅτι δὲ τὸ ἀληθές εἶναι στοιχεῖον καλοῦ καὶ οὐσιωδέστατον, οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ, καὶ πρὸ πολλοῦ ἤδη τὴν οὐσιώδη ταυτότητα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ διείδον ὅσοι ἀνῆλθον εἰς τὰς ἀνωτέρας χώρας τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας. Ἀλλ' ἡ δὴλωσις τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἡ νόησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγάπη ἀληθεύουσιν ὅπουδήποτε ὑπάρχει ἀλήθεια ἔστω καὶ μηδαμινή, καὶ ἐνθα οὐδὲ ἔχνος ὑπάρχει καλλονῆς, διότι ἀληθές εἶναι πᾶν τὸ ὃν νοούμενον, καὶ εἰς πάντα τὰ ὄντα ἡ αὐτὴ καλλονὴ δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅπου ὑπάρχει φέρει ἰδίους χαρακτηρισμούς, καὶ ἡ πρὸς τὰ ὄντα ἀγάπη δὲν εἶναι διόλου ἀπόδειξις τοῦ κάλλους αὐτῶν, ὡς τε ὁ ὁρισμὸς ἐν μόνον στοιχεῖον τοῦ καλοῦ περιλαμβάνει, τὸ ἀληθές ἐκδηλούμενον, καὶ τοῦτο κοινὸν πρὸς ἄλλα ἀντικείμενα τῆς νοητικῆς ἐνεργείας. Ἡ νόησις καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι, κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν ὁρισμόν, ἀποτελέσματα καὶ οὐχὶ προσόντα τοῦ καλοῦ, ὡς τε μένουσιν ὡς στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, τὰ δύο πρῶτα, τὸ ἀληθές καὶ ἡ δὴλωσις αὐτοῦ, ἀλλὰ, καθ' ὅσον εἴπομεν, πᾶν τὸ ἀληθές ἐκδηλούμενον δὲν εἶναι καλόν, ὡς τε ὑπὸ πᾶσαν ὕψιν ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι ἀπράκτεος.

Ἐμбриθέστερον καὶ πληρέστερον εἶναι τὸ καλλοιογικόν σύστημα τοῦ Λευκίου καὶ, καθ' ὅσον καὶ προηγουμένως εἵπομεν, τὸ περὶ τῶν τοιοῦτων τελειότερον ἔργον τῆς νέας γαλλικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Λευκίος καὶ ψυχολογικῶς καὶ μεταφυσικῶς ἐμελέτησε τὸ καλόν, καὶ τοὺς κυριωτέρους αὐτοῦ χαρακτῆρας διείδε, καὶ τὴν θεωρίαν ἐκάστης τέχνης ἐξήγαγεν ἐκ τῶν γενικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς καλλοιογίας διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν κυριωτέρων συστημάτων διεγράψε, ζητήσας ἐν πᾶσι τῶν ἰδίων θεωριῶν τὴν ἐπικυρώσιν, ὡς βάσιν δὲ τούτων ἔθηκον ὁρισμὸν, προσεγγίζοντα εἰς ὃν πρὸ πολλῶν ἤδη ἔτῶν ἐν τῷ πρώτῳ ἡμῶν *Δοκιμίῳ* (Κεφ. ΙΓ') ἀνεπτύξαμεν, καὶ εἰς ὃν θέλομεν ἐπανέλθει ἐκτενέστερον ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τῆς παρουσίας πραγματείας. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τὸ καλὸν συνίσταται ἐκ δύο στοιχείων, τῆς δυνάμεως καὶ τῆς τάξεως. Πᾶσα δύναμις, ἐνεργουσα μετ' ὅλης τῆς ἐνεργείας αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὴν ἰδίαν τάξιν δηλ. πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἰδίου νόμου, φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς καλλονῆς. Καὶ ἡ μὲν

ἐνεργεῖα τῆς δυνάμεως, κατὰ τὸν μέγιστον αὐτῆς βαθμὸν, περιλαμβάνει τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκτάσεως, τῆς ἐντάσεως καὶ τῆς εὐχερείας, ἡ δὲ τάξις τὰ τῆς ἐνόησεν, τῆς ποικιλίας, τῆς ἀρμονίας, τῆς ἀναλογίας καὶ τῆς εὐπρεπείας. Πάντα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ ψυχολογικῶς καὶ μεταφυσικῶς ἀναπτύσσει καὶ διὰ καταλλήλων πρᾶξεων θαυμασιῶς διαφωτίζει. Ἐκαστον ὃν ὅταν ὑπάρχῃ καὶ ἐνεργῇ δι' ἐξόχου δυνάμεως καὶ ἐνεργείας συμφώνως πρὸς τὸν ἴδιον νόμον, καὶ ἐκπληρῇ τὸν τύπον τοῦ ἰδίου γένους ἢ εἴδους, εἶναι καλόν, καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον ἐξείσιον, ὅσα πλείονα ἔχει τῶν στοιχείων τούτων, καὶ τοιοῦτω τρόπῳ καὶ οἱ βαθμοὶ τῆς καλλονῆς καὶ τὰ ποικίλα αὐτῆς εἴδη ὀρίζονται καὶ ἐξηγοῦνται, καὶ οἱ διάφοροι τοῦ καλοῦ ὁρισμοὶ συμπληροῦνται καὶ συγχωνεύονται εἰς ἀνωτέραν σύνθεσιν καὶ ἐνόησεν ἀναγόμενοι. Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου διακρίνει τὸ καλὸν ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἰδεῶν, οἷαι αἰ τοῦ εὐαρέστου, τοῦ θελκτικοῦ, τοῦ χαριεντοῦ καὶ τοῦ ὕψιλου, αἵτινες τὰ αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ καλοῦ περιλαμβάνουσιν, ἀλλὰ διαφέρουσι κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀναπτύξιν τῆς καλλιτεχνίας ἤθελε συμπεριλάβει εἰς τὰς ἐμβριθεῖς αὐτοῦ μελέτας, ἠθέλομεν ἔχει καὶ ἐκ τῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐκ τῆς γερμανικῆς διὰ τοῦ Ἡγέλου, πλήρες τὸ σύνολον τῆς καλλοιογικῆς ἐπιστήμης. Καὶ περὶ μὲν τῆς μεθόδου αὐτοῦ καὶ τῶν διαίρεσεων τῆς διδασκαλίας του οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, διότι ἡ μὲν μέθοδος εἶναι ἡ μόνη νόμιμος καὶ λυσιτελής, ἡ δὲ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παρατήρησεως ἀνάλυσις τῶν πνευματικῶν φαινομένων καὶ τῶν νόμων αὐτῶν, ἡ αὐτὴ ἦν καὶ οἱ μᾶλλον ἀπότομοι καὶ τολμηροὶ δογματισταὶ ἐν γνῶσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἐφαρμολογοῦσιν, αἱ δὲ διαίρεσεις λογικῶς ἀποβέουσιν ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἀντικειμένου καὶ εἶναι ἀνεπίληπτοι. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς ὁ ὑποτιθέμενος ὡς βάσις τῆς ὅλης θεωρίας, καὶ τοι εὐκόλως ἀναγόμενος εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς τέλειον ὁρισμὸν τοῦ καλοῦ, οὐχ ἡττον φαίνεται ἐπιδεκτικὸς ἐπικρίσεως, καθὼς περιοριζόμενος εἰς τινὰς μόνον χαρακτῆρας τοῦ καλοῦ καὶ μὴ ἀποκαλύπτων αὐτὴν τὴν πηγὴν καὶ οὐσίαν πάντων τῶν τῆς καλλονῆς χαρακτῆρων. Ἡ δύναμις καὶ ἡ τάξις εἶναι βεβαίως στοιχεῖα καλλονῆς, ἀλλὰ τίς ἡ σχέσις μετὰ τῶν δύο τούτων στοιχείων, διατὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι δύο καὶ οὐχὶ πλείονα ἢ ἐλάσσονα, καὶ διατὶ ἡ δύναμις περιλαμβάνει ἐν ἐαυτῇ τρία μόνον στοιχεῖα, τὴν ἐκτασίαν, τὴν ἐντασίαν καὶ τὴνεὐχερείαν; διατὶ ἡ τάξις περιέχει τὴν ἐνόησεν, τὴν ποικιλίαν, τὴν ἀρμονίαν, τὴν ἀναλογίαν καὶ τὴν εὐπρεπίαν; τίς ἡ σχέσις μετὰ τῶν στοιχείων τῆς πρώτης καὶ τῶν τῆς δευτέρας; δὲν εἶναι ἄρα δυνατόν ν' ἀναγάγωμεν πάντα ταῦτα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐ-

τήν ενότητα; τούτου δὲ τοῦ ὁρισμοῦ τεθέντος, πῶς σχετίζεται τὸ καλὸν πρὸς τὸ ἀληθές καὶ ἀγαθόν; εἶναι ἄρα καὶ ταῦτα δυνάμεις καὶ τάξεις; καὶ εἰ τοῦτο, πῶς διακρίνονται τοῦ καλοῦ, καὶ πῶς τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν ὑπάγονται εἰς τι ἀνώτερον καὶ κοινὸν γένος, καὶ ποῖον τοῦτο; Αὐτὴ δὲ ἡ ἔννοια τοῦ καλοῦ ἢ ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ τέχνῃ, εἰς ποῖαν εὑρίσκειται σχέσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἐννοίας, καὶ ποῖα τις ἡ δύναμις δι' ἧς ἀποκαλύπτεται; ἄρα εἶναι ὁ λόγος, ὡς φαίνεται δοξάζων ὁ Λευκίος, ἢ καὶ ἡ φαντασία; καὶ διατὶ καὶ πῶς τὸ καλὸν συγκινεῖ πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος; αὐτὸ δὲ τὸ ἰδανικόν, ὑπερ παραδέχεται ὡς τέλειον τύπον τοῦ γένους ἢ τοῦ εἶδους ἐκάστου ὄντος, πῶς ὀρίζεται καὶ ὑπὸ ποίως δυνάμει ἀνακαλύπτεται, καὶ πῶς καὶ διατὶ εἰσέρχεται καὶ τοῦτο εἰς τὸ καλὸν ὡς στοιχεῖον αὐτοῦ οὐσιωδές; καὶ αἱ τέχναι διατὶ μόνον εἰς δύο τμήματα διακρίνονται συμπεριλαμβάνοντα τὰς ἐν τόπῳ καὶ τὰς ἐν χρόνῳ; ἄρα εἶναι ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος δύο στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, καὶ ὅτε μετέχουσι τῆς φύσεως τοῦ καλοῦ, καὶ ὅτε μή; Τοιαῦτα ἐν γένει αἰ ἀπορίαι, αἵτινες μένουσιν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν καὶ μετὰ τὴν μελέτην τῆς τοῦ καλοῦ ἐπιστήμης τοῦ Κ. Λευκίου, διότι οὐδόλως ἢ λίαν ἀτελῶς εὗρομεν ἐν αὐτῇ τὴν λύσιν αὐτῶν. Ἴσως οὐδὲ τὰς ἀπορίας ταύτας ἠθέλομεν ἔχει, ἐὰν τὸ ἔλον φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ διακεκριμένου τούτου καθηγητοῦ ἐγνωρίζομεν, διότι ὑπὲρ ποτε πιστεύομεν ὅτι ἡ καλλολογία εἶναι κλάδος συμφοῦς καὶ ἀδιάσπαστος τῶν ἄλλων κλάδων τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης, καθόσον ἡ θεωρία τοῦ καλοῦ καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ τοῦ ἀληθοῦς εἶναι οὐσιωδῶς μία καὶ ἡ αὐτὴ θεωρία, ἢ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο συνάδει προφανῶς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος, ὡς αὕτη συνάδει πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ. Λυπηρὸν δὲ ὅτι σύμπασαν τὴν περὶ καλοῦ διδασκαλίαν, καθ' ὅλας τὰς τε δογματικὰς καὶ ἱστορικὰς σχέσεις αὐτῆς δὲν συμπεριέλαθεν ὁ Κ. Λευκίος εἰς τὰς μελέτας αὐτοῦ, διότι ὀλίγοι ἐκ τῶν συγχρόνων ἔχουσι τόσην ὀξύτητα καὶ ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἀνκλύσει, αἴσθημα τοῦ καλοῦ τόσῳ ζῶηρον καὶ τοιαύτην κομφότητα καὶ μεγαλεῖον ἐν ταυτῷ φιλοσοφικῆς διαλέκτου.

Ἴνα ὅπως δὴποτε συμπληρώσωμεν τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην, ἀπομένει νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινα καὶ περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Γιουβέρτη. Γνωστὸν εἶναι τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ διασήμεου τούτου Ἰταλοῦ. Ἀνάγων τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ δόγμα καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν θεολογίαν καὶ ἀφ' οὗ ἀπέδειξεν ἐν τινι ἀξιολόγῳ πονήματι (Teorica del sovrannaturale) τὴν νόμιμον ὑπαρξίν τοῦ ὑπὲρ νόησιν καὶ φύσιν στοιχείου καὶ τὴν εἰς αὐτὸ νόμιμον πίστιν, ἐθεώρησεν

ὁ Γιουβέρτης ὅλην τὴν φιλοσοφίαν ὡς ἀπορρέουσαν ἐκ τινος θεμελιώδους ἀρχῆς, ἣν διετύπωσεν οὕτως: ὁ ἔνν δημιουργεῖ τὸ ὑπάρχον, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας, καὶ πᾶσαι αἱ πρῶται ἐννοιαὶ καὶ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πνεύματος, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς συστάσεως· διὰ τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν ἐταύτισε μετὰ τὸν χριστιανισμόν, καὶ τοῦτον μετὰ τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν, ἣς κέντρον καὶ καρπὸν ἔν Ῥώμῃ ἄκρος ἀρχιερεὺς, καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐθεώρησεν ἐπομένως ὡς λαὸν περιοῦσιον καὶ ἔθνος ἱερατικόν, πρωτεύον μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἔχον μοναδικὸν μεγαλεῖον, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καὶ ἐλευθερίας αὐτῆς ἐνθέρμως συνηγόρησε, τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πάπα ὁμοσπονδίαν ὑποστηρίζας ὡς μόνον κατάλληλον εἰς αὐτὴν πολιτεύμα. Ἐὰν δὲ κατὰ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς του ἐπὶ μικρὸν μόνον ἐφείλκεσε τὴν προσοχήν τῶν ὁμογενῶν του, ἔμεινεν οὐχ ἥττον ἔξοχος συγγραφεὺς, τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου θαυμασιῶς προσοχρῶσας εἰς τὸ νέον πνεῦμα τῆς ἰταλικῆς διανοίας. Περὶ δὲ τοῦ καλοῦ πραγματευόμενος καὶ διὰ πολλῶν μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου καὶ ἑτεροδόξου καλοῦ διακρίσεων καὶ ἀχρονῶς πολυμαθείας, διετύπωσεν ὅμως σύστημα καλλολογικὸν ἔχον ὡς βάσιν τὸν ἐξῆς ὁρισμόν· τὸ καλὸν εἶναι ἀτομικῆς ἐνώσεως νοητοῦ τύπου καὶ φανταστικῆς στοιχείου γινωμένη ὑπὸ τῆς αἰσθητικῆς φαντασίας. Ἀλλὰ πικρὸς ὅτι ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἰς μόνον τὸ τεχνητὸν καλὸν ἠδύνατο τυχερὸν νὰ ἀρμόζῃ, διότι τοῦτο μόνον εἶναι ἐργὸν τῆς αἰσθητικῆς ἢ κάλλιον ποιητικῆς φαντασίας, εἶναι προφανές ὅτι διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἀποκλείονται τὰ ἠθικά καὶ ἀπλῶς νοερά στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, καὶ ἀπομένει πάντοτε νὰ ζητήσωμεν τίς εἶναι ὁ νοητὸς οὗτος τύπος, καὶ τί κοινὸν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους τύπους τοῦ πνεύματος, καὶ τί ἴδιον, καὶ ποῖοι οἱ θεμελιώδεις αὐτοῦ χαρακτηρισμοί. Ἀλλὰ προσέτι ὁ συνδυασμὸς οὗτος νοεροῦ τύπου μετὰ φανταστικῆς στοιχείου δύναται νὰ ὑπάρχη χωρὶς νὰ ὑπάρχη τὸ καλὸν, διότι ἡ νόησις παντοῖα νοεῖ καὶ ἡ φαντασία παντοῖα φαντάζεται· ἐὰν δὲ εἴπωμεν ὅτι καλλύνονται ὑπὸ τῆς αἰσθητικῆς φαντασίας, καὶ πάλιν τότε ζητητέον ποῖα τις εἶναι ἡ δύναμις αὕτη, καὶ ποῖον τὸ ἔργον αὐτῆς, καὶ πῶς τὸ προῖον τῆς φαντασίας ὑπάρχει ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐντυπουται· ὡς κατὰ πάντα ὁ ὁρισμὸς οὗτος φαίνεται ἀτελής καὶ ἴσως πάντων ὁ ἀτελέστερος, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐν τῷ περὶ καλοῦ ποιήματι τοῦ Γιουβέρτη πᾶσαι διαλάμπουσιν αἱ μεγάλαὶ καλλοναὶ τοῦ ἕρους αὐτοῦ καὶ πλείστα παραγγέλλματα ἀξία μελέτης καὶ παραδείγματα ἀξιολύμια.

Π. ΒΡΑΙΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ΜΑΡΙΑ ΔΕ ΚΕΡΟΥΑΡ

ΥΠΟ

JULES SANDEAU.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Α΄.

Ἐξ λεύγατος ἀπὸ τῆς Νάντης, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Κλιβόν, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σέβρ, καίτοι ἐν τῷ μέσῳ τῶν δασῶν ὁ πύργος τοῦ Κερουάρ, ἐκ τῶν ποιητικωτέρων ἑρειπίων τὰ ὅποια καλύπτουσι σήμερον τὸ ἔδαφος τῆς Βρετανίας. Αἱ οἰκίαι, αἵτινες ἦσαν σεσωρευμένα ἄλλοτε εἰς τοὺς πόδας τοῦ λόφου, καὶ τὰς ὁποίας κατέκαυσεν ὁ δημοκρατικὸς στρατὸς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τορροῦ, δὲν ἀνηγέρθησαν πλέον· μόνος ὁ πύργος ἴσταται ὄρθιος· ὁμοιάζειν πολεμιστὴν ὄστις, ἀφοῦ εἶδε πίπτοντας πέριξ αὐτοῦ πάντας τοὺς συστρατιωτὰς του, παύει πλέον νὰ μάχεται καὶ περιμένει τὸν θάνατον. Ὁ πύργος αὐτὸς εἶναι μὲν ἀκατοίκητος, ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων χρόνων συνέβη ἐκεῖ δράμα συγκινητικὸν καὶ ἀφελέστατον.

Τῷ 1815 ὁ κόμης τοῦ Κερουάρ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κτῆμα τῶν προγόνων του· ἦτο ἐκ τῶν παλαιῶν πιστῶν, τῶν ὁποίων ὁ τύπος θὰ χαθῆ ἐντὸς τοῦ τάφου τῆς νομιμότητος, ἀνήκων εἰς τὴν γενεάν τῶν ἀνδρείων ἐκείνων, μετὰ τῆς ὁποίας κινδυνεύει νὰ σθεσθῆ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ποίησις τῆς ἀφοσιώσεως καὶ ἡ θρησκεία τοῦ παρελθόντος. Ἐπὶ ἀπὸ τῆς πτωχῆς καὶ μὴ σκερθεῖς κὰν νὰ ζητήσῃ λόγον περὶ τοῦ αἵματος καὶ τῆς καταστάσεώς του. Ἀησμονῶν αὐτὸς ἐκαυτὸν ἐλησμονήθη καὶ παρὰ τῶν ἄλλων· διότι ἡ ἱστορία τῶν πκλινορθώσεων εἶναι καὶ ἱστορία τῶν μεγάλων ἀχαριστιῶν· ἄλλως καὶ ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τούτου, καθ' ὅσον οὐδὲ στιγμὴν ἐσυλλογίσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν ἐνθυμηθῶσιν εἶχεν εὐγενὴ καρδίαν ἥτις ἠγνοεῖ ἐαυτὴν τε καὶ τὸ μέγεθος τῶν θυσιῶν τῆς, ὅσον καὶ οἱ κύριοι τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑπηρετήσῃ. Κρεμάσας μετριοφρονῶς ἐπὶ τοῦ προσκεφάλου αὐτοῦ, τὸ βασιλικὸν ξίφος του, ἀφωσιώθη ὅλος εἰς τὴν ἀγάπην τῆς θυγατρὸς του, τοῦ μόνου καὶ ὀψιγενούς καρποῦ γάμου, ἀπὸ τὸν ὅποιον οὐδὲν ἠλπίζε πλέον, διότι ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει κατὰ τὸν τοκετόν.

Ἡ Μαρία δὲ Κερουάρ νύμφη καὶ ἀνετράφη ἐν τῷ τιμαριωτικῷ ἐκείνῳ πύργῳ ὡς ἄνθος ἐντὸς γοτθικοῦ ἀγγείου· παιδίον ἔτι οὔσα διέχεεν εὐθυμίας εἰς τὸν ζοφερὸν οἶκον, νεὰ δὲ καθωράιζεν αὐτὸν μετὰ σπανίας χάριτος. Δεκαεξετής ἔτι ἦτο τὸ καύχημα καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ εἰς Κλιβὸν ὅπου ἐπορεύετο ἵνα ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτὰς ὁμιλοῦσιν ἀλόμην περὶ αὐτῆς. Ἦτο ὀρθία, σεβρὰ καὶ ἐν τούτῳ φιλομειδῆς, ἔχουσα

τὴν ὑπερήφανον ἀξιοπρέπειαν τῶν Κερουάρ, συγκερασμένην καὶ ὑπὸ τῆς ἀνηρότητος τῆς νεανικῆς ἡλικίας. Καὶ ἐκ μὲν τῆς μητρὸς εἶχε κληρονομήσει καρδίαν τρυφερὰν καὶ εὐκίσητον, ἐκ δὲ τοῦ πατρὸς χαρακτηριστὰ βίψοκίνδυνον καὶ ἱπποτικόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναπτύξει ἐτι πλέον ἢ μοναχικὴ ἀνατροφή τῆς. Ἐξ ἐνός ὁ πατήρ τὴν ἔτρεφε μετὰ πολεμικὰς διηγῆσεις, καὶ ἐξ ἄλλου πάντα τὰ περὶ ἐκαυτὴν τῇ ὤμίλου περὶ τοῦ πολέμου τῆς Βανδέας, ὅτις ὑπῆρξε γόνιμος παντὸς εἶδους ἠρωϊσμοῦ· ὕθεν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκείνῃ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων, ἐπὶ τοῦ θερμοῦ εἰσέτι ἐδάφους, ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν κατοικούμενον ὑπὸ μεγάλων ψυχῶν, ἡ φαντασία τῆς φυσικῶς ἐξήφθη ἐνωρίς, χωρὶς διόλου νὰ πατήσῃ τὴν τετριμμένην ὁδὸν τῆς πραγματικότητος. Τὸν πρόωρον ὅμως αὐτὸν ἐνθουσιασμὸν ἐμετρίαζεν ἡ θαυμασία τῆς ἀγαθότητος· καὶ ὅτε ἦτο ἑφιππος, τὴν κόμην ἔχουσα λυτήν, ἐξελάμβανες αὐτὴν ὡς νέαν στρατιώτιδα, πλησίον δὲ οὔσαν τοῦ πατρὸς τῆς ἐνόμιζες ἄλλην Ἀντιγόνην. Καὶ ἀληθῶς ὁ πατήρ τῆς ὑπῆρξε τὸ μεγαλύτερον πάθος τῆς βραχέως ζωῆς τῆς, διότι τὸν ἠγάπα μετὰ στοργὴν οὐχὶ κοινήν, αἰ ἐπιθυμία τῆς καρδίας τῆς δὲν ἠσθάνοντο ἄλλην μεγαλητέραν ἀνάγκην· καὶ ὅτε ὁ Κ. δὲ Γρανλιὲ ἐξήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν θυγατέρα του Μαρίαν, αὕτη οὐτε εἶχε συλλογίσθη ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλος ἕρως καὶ ἄλλος δεσμός ἀπὸ τοὺς συνδέοντας αὐτὴν μετὰ τὸν πατέρα τῆς.

Ὁ γάμος ὅμως αὐτὸς ἦτο πρὸ πολλοῦ τὸ ὄνειρον τῶν δύο οἰκογενειῶν. Ὁ κόμης δὲ Κερουάρ καὶ ὁ πατήρ τοῦ Κ. Γρανλιὲ ἦσαν στρατιωτικοὶ συνάδελφοι· ἐπανελθόντες δὲ συγχρόνως εἰς τοὺς πύργους των, ἀφοῦ ἐπὶ σχεδὸν εἴκοσιν ἔτη ἔτρεξαν τοὺς αὐτοὺς κινδύνους καὶ συνεπολέμησαν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἐγήρχασαν μετὰ τὴν γλυκείαν ἐλπίδα νὰ ἐνώσωσι τὰ τέκνα των· καὶ ὅτε ὁ Κ. Γρανλιὲ κατέβη πρὸ τοῦ φίλου του εἰς τὸν τάφον, αὕτη ὑπῆρξε ἡ τελευταία εὐχὴ καὶ ὁ τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸν οἶόν του. Ἡ Μαρία ἦτο ἔτι παιδίον· ὁ δὲ νέος Γρανλιὲ, κύριος τῆς περιουσίας καὶ τῆς τύχης του, ἀνεχώρησεν εἰς περιήγησιν, καὶ ὅτε μετὰ τινα ἔτη ἐπανῆλθεν ἀνὴρ, εἶχε μὲν τὸ ἦθος ψυχρὸν καὶ περιεσκεμμένον, ἀλλὰ καὶ κομφὸν καὶ εὐπρεπές ὡς ἀληθοῦς εὐγενούς. Ὅτε δὲ εἶδεν ἐκ νέου τὴν Μαρίαν δὲν ἐφάνη ἐκπλαγεῖς διὰ τὴν ὠραιότητα αὐτῆς καὶ τὴν χάριν· οὔτε ὅτε συνήντησε τὸν Κ. δὲ Κερουάρ ἀνεπόλησε τὰ παρελθόντα· διὸ ἐφαίνετο ὅτι αἱ σχέσεις των θὰ περιωρίζοντο εἰς ἀπλὴν ἀνταλλαγὴν φιλοφρονησεων. Ἡμέραν τινα, εἴτε ἐξ ἔρωτος, εἴτε ἐξ οὐκίης στοργῆς κινούμενος, εἴτε ἐνδίδων εἰς τὰς ἰδίαις τοῦ ἐμπνεύσεως, εἴτε καὶ νομίζων ὅτι ὑπακούει εἰς τὰς τελευταίας ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς του, ἐξήτησε τὴν Μαρίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο νέος εὐγενῆς τὴν καρδίαν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μορφήν, οὐδὲν εἶχε τὸ δυνάμενον νὰ ποίησιν φαντασίαν δεκαζαετῆ. Καὶ ὅμως ἡ Μαρία ἐφοβήθη δὲν εἶχε μὲν ἀποστροφὴν πρὸς τὸν γάμον αὐτόν· ἐξετίμημα μάλιστα δεόντως τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ κυρίου Γρανλιέ· ἀλλὰ δὲν ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἀκαταμάχητος ἑλκυσμένην πρὸς αὐτόν. Ἄλλως ἦτο καὶ νεωτάτη. Ὁ δὲ κόμης τοῦ Κερουάρ, ἂν καὶ ἡ συγγένεια αὐτὴ ἐπλήρου τὰς προσφιλεστέρων εὐχάσας, δὲν εἶχε συνειθίσει ἀκόμη εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι τοσοῦτον γρήγορα θὰ περιήρατο εἰς τὰς ἀγκάλας συζύγου ἢ μόνον παρηγορίαν τοῦ γήρατός του. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ περιμείνωσι τινα ἔτη, ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις ἀντηλλάχθησαν καὶ ἔκτοτε οἱ δύο νέοι ἐθεορῶντο μεμνηστυμένοι. Πλὴν τοῦτο οὐδόλως σχεδὸν μετέβαλε τὴν φύσιν τῶν σχέσεών των. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Κ. Γρανλιέ ἐγένετο φιλοφρονέστερος πρὸς τὴν Μαρίαν, ἀλλ' οὔτε τρυφερώτερος οὔτε ἐκφραστικώτερος ἦτο, ὥστε μετὰ ἑξ ἑβδομάδας ἡ νέα δὲ Κερουάρ ἐλησμονήσας τὰ πάντα, καὶ ἡ ζωὴ τῆς ταραχθεῖσα ἐπὶ στιγμῆν, ἐπανελάβε τὴν συνήθη ῥοπήν της. Ἴσως δὲν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνακαλύψῃ τις ὑπὸ τὴν φαινόμενην ψυχρότητα τοῦ σοβαροῦ ἐκεῖνου νέου δειγμάτων βέβαια ἀληθῶς καὶ βλαβείως ἔρωτος· ἀλλὰ ἡ καλὴ καὶ ὠραία κόρη τί ἐγνώριζε περὶ ἔρωτος;

Ἡμέραν ὅμως τινὰ ἔλαβεν ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν περὶ αὐτοῦ· ἐνῶ διήρχοντο ἑφίπποι ἐν τῶν χλοερωτάτων μονοπατιῶν περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὁ ἴππος τῆς ἀφηνίασε καὶ δυστυχῶς ὁ ποταμὸς ἦτο πλησίον, τὸ ζῶον ἄγριον καὶ ὁ κίνδυνος ἐπικείμενος. Ὁ Γρανλιέ πηδήσας εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἵππου τοῦ κατῶρθωσε νὰ δεχθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τὴν Μαρίαν, ἀλλ' ἐγένετο κάτωχος, ἠλλοιωθὴ τὴν ὄψιν καὶ μόλις ἀνέπνευεν· ἐκείνη δὲ ἰδοῦσα αὐτὸν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἤρρισε νὰ μειδιᾷ.

— Ἄν ἐφονεύσῃ πῶς λοιπὸν θὰ ἐγίνετο; ἡρώτησε.

— Θὰ ἐφονεύσῃ καὶ ἐγὼ, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ νέος.

Μετὰ ταῦτα ἡ Μαρία ἔμεινε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας σιωπηλὴ καὶ σκεπτικὴ· ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις ἐκείνη ἐσφύση ταχέως, καὶ ἡ σκληρὰ παιδίσκη ἐγέλα ἐνθουμωμένη αὐτὴν, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ζωηρότης ἀντέκειτο εἰς τὰς ἡσυχίας καὶ ψυχρὰς συνθηκὰς τοῦ Κ. Γρανλιέ.

Τὰ πράγματα λοιπὸν εἶχον οὕτω πως, ὅτε δι' ὑποθέσεις ἦλθεν εἰς Νάντην ἡ ἀδελφὴ τοῦ κόμητος. Ὁ ἀδελφὸς τῆς οὐδέποτε εἶχε συγχωρήσει εἰς αὐτὴν τὸν δυσανάλογον γάμον τῆς, ὅπως τὸν ὠνόμαζε, καὶ πᾶσα ἀδελφικὴ σχέσις μεταξὺ των εἶχε παύσει πρὸ εἰκοσι τοῦλάχιστον ἐτῶν. Μετὰ τὸ 1815 ὁ γέρων

κόμης ἀπέκρουσεν ἐντονώτερον ἢ προτοῦ πᾶσιν συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Δεβιθιέ, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων φιλελευθέρων· τοι αὐτὴ δὲ ἦτο ἡ ἀδυσώπητος αὐστηρότης τοῦ ὡς πρὸς τοῦτο, ὥστε ἡ κόρη τοῦ ἐντελῶς ἠγνόει ὅτι εἶχεν ἄλλον συγγενῆ ἐκτὸς τοῦ πατρὸς τῆς. Ἡ Κ. Δεβιθιέ, ἣτις ἦτο ἀξιόλογος γυνὴ, ὑπέφερε πολὺν χρόνον ἕνεκα τῆς ἀκάμπτου αὐτῆς βρετανικῆς ὑπερηφάνειας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους παρηγορήθη. Πλὴν ὅτε ἔφθασεν εἰς Νάντην πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ τὸν ὁποῖον ἠγάπα τοσοῦτον ἄλλοτε, πλησίον τῆς στέγης ὑπὸ τὴν ὁποῖαν διήλθον τὴν παιδικήν των ἡλικίαν, ἠσθάνθη τὴν καρδίαν συγκινουμένην καὶ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ὑγροῦς. Ὁ πατήριος ἀπὸ εἰς ἰσχυρῶς διατηρεῖ αἰωνίως τὴν εὐωδίαν τῶν νέων μὲς χρόνων· εἶναι ὁ δροσερὸς καὶ ἐναρμόνιος ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ βίου, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἀναπνεύσῃ χωρὶς νὰ ἐνθουμηθῆ τι τῶν παρελθόντων ἢ μελωδίαν τινὰ τῆς ἀνοήσεως του. Ὅπως δῆποτε ἡ κυρία Δεβιθιέ δὲν ἠθέλησε ν' ἀναχωρήσῃ πρὶν καταβάλλῃ καὶ τελευταίαν προσπάθειαν συμφιλιώσεως, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ συνέπειαν εἰς τοῦτο ἐξαίρετως ἢ ἐπιβροχὴ τοῦ μέρους, ἢ συγκίνησις τῶν ἀναμνήσεων καὶ πρὸ πάντων ἢ ἐπέμβασις τῆς ἀνεψίας καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς.

Πρώτων λοιπὸν τινα νέος ξένος ἐλθὼν εἰς τὸν πύργον τοῦ Κερουάρ, ἐπλησίασε μὲ δειλίαν καὶ μετῆτος περίφοβον τὸν κόμητα ὅστις, ἐπειδὴ ὁ νέος ὡμοίαζεν εἰς ἄκρον τὴν μητέρα του, ἠσθάνθη κατ' ἀρχὰς τὴν καρδίαν ταραττομένην. Καὶ τότε μὲν ἐπῆλθε στιγμὴ δισταγμοῦ καὶ σιωπῆς· ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ ξένος ἀνυψώσας τοὺς ὀφθαλμούς εἶπε μετὰ συγκινήσεως:

— Εἶμι ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς σας.

— Τῆς ἀδελφῆς σου! ἀνεκράξεν ἡ Μαρία, παροῦσα εἰς τὴν συνέντευξιν ταύτην.

— Φίλησε τὴν ἐξαδέλφην σου, ἀπεκρίθη μετὰ σπουδῆς ὁ κόμης Κερουάρ, τοῦ ὁποῖου ἡ καρδίκα ὅτε ἦτο πολὺ συγκινημένος ὡμοίαζε καὶ στρατιώτου καὶ εὐγενούς καρδίαν. Ὁ Ὀκτάβιος ἠσπᾶσθη μετὰ σεβασμοῦ τὴν χεῖρα τῆς νέας κόρης, πρῶτον τότε μνησθῆσθαι ὅτι εἶχε θείαν καὶ ἐξαδέλφον.

— Δὲν θέλω νὰ ἰδῶ τὴν μητέρα σου, προσέθηκεν ὁ Κ. Κερουάρ μὲ φωνὴν ἠλλοιωμένην. Ποῦ εἶναι; Ἐνῶ δὲ ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας ἡ θύρα τῆς αἰθούσης ἠνοιχθη καὶ ἔφανε ἡ Κ. Δεβιθιέ. Ὁ ἀδελφὸς τῆς ἠνοιξε τὰς ἀγκάλας του καὶ ἀμφότεροι ἔμειναν ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐνηγκαλισμένοι, ἐνῶ οἱ δύο νέοι παρετήρουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἀποροῦντες καὶ χαίροντες. Ἡ Κ. Δεβιθιέ καὶ ὁ υἱὸς τῆς διέτριψαν τρεῖς μῆνας εἰς τὸν πύργον. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ὁ Κ. δὲ Γρανλιέ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ ἡ ἀπουσία του διήρκεσε πολὺ πλεον ἢ ὅσον εἶχε πρῶ-

θεορῶσει. Ὁ Ὀκτάβιος ἦτο νέος κάλλιστος, ζωηρὸς, ἐνθουσιώδης, δεικνύων εἰς ὅλους ὅ,τι εἶχε, τὴν καρδίαν, τὸ πνεῦμα του, κομψός, στωϊκός, ἐπηρμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν, γνωρίζων μὲν ἄριστα τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ὅμως ἀφελὴς καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας· εἶχεν ἐν ἐνὶ λόγῳ πάσας τὰς χάριτας τῆς νεότητος. Ὁ κόμης δὲ Κερουάρ βεβίως θὰ ἠγάπα αὐτὸν ἂν εἶχεν ἄλλο ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του νὰ συγχωρήσῃ τὸν πατέρα του· διὸ ἐν τῷ διαστήματι τῶν τριῶν μηνῶν καθ' οὓς ἡ ἀδελφὴ του διέτριψεν ἐκεῖ, οὔτε ἐπρόφερε ποτε τὸ ὄνομα τοῦ Δεβιθιέ. Ἀπέχεν ὅμως ἀπὸ πᾶσαν κατηγορίαν, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι οἰκογενειακοὶ μῆνες διήλθον ὡς ἡμέρα μαγείας, καθ' ἣν οἱ μὲν δύο γέροντες ἀνεκάλουν τὰς ἀναμνήσεις, τὰ δὲ δύο παιδιά ἔλεγον τὰς ἐλπίδας των. Ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως ὑπῆρξε σκληρὰ· ὁ Κ. Κερουάρ καὶ ἡ ἀδελφὴ του ἐνόουν ἀποχωριζόμενοι, ὅτι δὲν θὰ συννητῶντο πλέον εἰς τὴν γῆν. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἄρα ὑπῆρξεν ὀδυνηρῶς· καὶ ὅμως δὲν ἐγνώριζον ὁποίας λύπης καὶ δακρύων ἐγένετο αἶτιος!

Ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς μεταβολὴ, ἀνεπίσθητος κατ' ἀρχὰς, ἐπῆλθεν εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς νέας δὲ Κερουάρ. Σκεπτικὴ, ἀλλόφρων, ἀργὴ, σκυθρωπὴ, παράδοξος, ἀκατανόητος ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν. Καὶ ἐπρόσεχε μὲν μὴπως τὴν ἐννοήσει ὁ πατήρ της, ἀλλ' ἐκρούπετο ἵνα κλαύσῃ. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Κ. δὲ Γρανλιέ τὴν ἠρέθισε καὶ ἡ παρουσία του τὴν δυσχερῆσται. Μόνον ἡ πρὸς τὸν πατέρα στοργὴ τῆς δὲν ἠλαττοῦτο, δι' ἧ καὶ τελευταῖος παρετήρησε τὴν μεταβολὴν τῆς συμπεριφορᾶς τῆς. Ἡ μεγάλη ὠχρότης τῆς θυγατρὸς του, τὴν ὁποίαν κατέτρωγον μυστικαὶ ὀδύνη, διήγειρε τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἀδίκως· διότι ἐντὸς τινῶν μηνῶν ἡ Μαρία εἶχεν ἀπολέσει τὴν λαμπρότητα τῆς νεότητος· τὸ μέτωπόν της εἶχε σκασθῆ, τὰ χεῖλη τῆς εἶχον στερηθῆ τὸ χρομῶμα των καὶ οἱ γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς εἶχον μαρμαρῆ. Ὅτε ὁ πατήρ ἀνησυχῶν ἐξέτασεν αὐτὴν, ἡ νέα ἀπεκρίθη ὅτι ἦτο εὐτυχῆς, καὶ ὅτι ἠγνόει ἂν εἶχε συμβῆ μεταβολὴ τις εἰς τὴν ζωὴν της, ἀφοῦ ὁ πατήρ της τὸν ὁποῖον ἐλάτρευε τὴν ἠγάπα πάντοτε. Οὐδὲν ἦττον ἐνῶ ἔλεγε ταῦτα τὸ μειδιάματά της συνώδευσε δάκρυον, καὶ ὁ γέρων ἠσθάνθη ὅτι τὸ τέκνον του ἦτο δυστυχῆς.

Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Κ. δὲ Γρανλιέ ἔδειξεν ἄκραν ἀγαθότητα, καὶ ἂν καὶ ἡ Μαρία ἐνίστε ἠρεθίζετο δι' αὐτὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐξετίμημα τὴν πρὸς αὐτὴν διαγωγὴν του. Πολλάκις ἠθέλησε νὰ ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸν τὴν καρδίαν καὶ νὰ τῷ ἐμπιστευθῆ τὸν πόνον της, ἀλλὰ πάντοτε ἠσθάνθη ἑαυτὴν ἀναχαιτιζομένην ἀπὸ τὸν φόβον· μὴπως προσβάλλῃ τὸν εὐγενῆ ἐκείνου νέον, τοῦ ὁποῖου οὐδὲν εἶχεν ἀποθαρ-

ρῦνει τὴν σοβαρὰν ἀγάπην, οὔτε ἡ ψυχρὰ σιωπὴ οὔτε αἱ φαντασιοκοπίαι, οὔτε ἡ ἀγρία μελαγχολία τῆς. Βεβίως ὅ,τι δὲν ἐτόλμα νὰ εἶπῃ, ἡ μήτηρ της, ἂν εἶχε, θὰ τὸ ἐνόει· ἀλλ' οἱ ἄνδρες, καὶ ὀμίλῳ καὶ περὶ αὐτῶν τῶν πλέον διορατικῶν καὶ τῶν πλέον ἐπιτηδεῶν, δὲν καταλαμβάνουσι τί τρέχει εἰς τὰς νέας καρδίας· διὰ τοῦτο ὁ Κ. δὲ Κερουάρ, μετὰ μεγάλας προσπάθειας ἐνόμισεν ὅτι κατῶρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ, ὅτι θὰ ἦτο φρόνιμον νὰ μὴ ἀργοπορήσῃ πλέον ὁ γάμος, ὅστις εἶχεν ἀργοπορήσει ὑπὲρ τὸ δέον. Εἰς τοῦτο ὁ Κ. Γρανλιέ ἀπῆντήσεν ἡσύχως ὅτι ἦτο ἔτοιμος, καὶ ὅτι ἦτο ἡ προσφιλεσττέρα ἐπιθυμία του.

Ὅτε δὲ ὁ γέρων ἐζήτησε τὴν συγκατάθεσίν της, ἡ νέα παρετήρησεν ὡς πάντοτε ὅτι ἦτο εὐτυχῆς, ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία βία, ὅτι θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ περιμείνωσιν ἀκόμη ἔτη τινὰ καὶ ὅτι τέλος πάντων αὐτὴ δὲν ἦτο τόσο βιαστικὴ. ἔλεγε δὲ ὅλα ταῦτα μὲ φωνὴν θωπευτικὴν, μὲ βλέμμα ἰκετευτικόν, μὲ τοὺς βραχίονας περὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ πατρὸς της καὶ μὲ διαφόρους τρυφερὰς ἐπιπλήξεις καὶ μὲ παράπονα σχεδὸν ἔρωτικά.

— Μήπως ἐβρῆσθης πλέον τὴν κόρην σου; ἡ παρουσία μου σὲ πειράζει; τόσο βιάζεσαι νὰ μοιράσῃς τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἀγάπην μου; εἶμι λοιπὸν τόσο μέγα βάρος διὰ σέ; μὴπως εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἀγαπᾷς τὴν κόρην σου;

Προσέθετε δὲ καὶ μυρίας ἄλλας τοιαύτας θωπειὰς κόρης, μὴ ἀγαπᾷς τὸν ἄνδρα τὸν ὁποῖον θέλει νὰ τῇ δώσῃ ὁ πατήρ.

Ὁ κύριος λοιπὸν δὲ Κερουάρ δὲν ἐπέμενε, ἀλλ' ἔφερε τὴν ἀρνητικὴν ταύτην ἀπάντησιν εἰς τὸν Κ. Γρανλιέ, ὅστις ἄνευ τῆς παραμικροτέρας συγκινήσεως ἐπανελάβε μὲ βρετανικὴν ἀπαρξίαν, ὅτι ἦτο ἔτοιμος καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἐνθερμοτέραν ἐπιθυμίαν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κ. Δεβιθιέ ἡ Μαρία συχνὰ ὠμίλει περὶ αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρὸς της, ἐνίστε δὲ ἀνέφερε καὶ τὸν Ὀκτάβιον· ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον αἱ ἀντιπάθειαι τοῦ Κ. δὲ Κερουάρ, ἐπὶ μικρὸν καταπραῦνθεισαι, ἐξηγήθησαν ζωηρότεροι ἢ πρότερον. Ἡ ἀντιπολίτευσις τῶν φιλελευθέρων ἐγίνετο ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ τρυφερότερα καὶ ἀπειλητικώτερα· εἰς ὅλας τὰς ἐναντίον τοῦ θρόνου προσβολὰς ὁ Κ. Δεβιθιέ ἐφάνετο πρῶτος, καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς βουλῆς παρῳργίζον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸν κόμητα δὲ Κερουάρ, ὥστε ἡ Μαρία ἀπεφάσισε νὰ ἀναγινώσκῃ κρυφίως τὴν ἐφημερίδα πρὶν τὴν δώσῃ εἰς τὸν πατέρα της, διὰ νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ ὁσάκις ἡ συνεδρίασις ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον ταραχώδης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ της ἐφάνετο συχνότερον τοῦ δέοντος. Εὐκόλως μαντεύει τις πόσας ἀνοήτους ὀμίλιας καὶ πόσους σολοικισμούς θὰ κατέπιεν ἡ τάλαιπωρὸς κόρη δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου· ἀλλ' αἱ με-

γάλαϊ ἀφοσιώσεις εἶναι αἱ διασκεδάσεις τοῦ ἔρωτος· δυστυχῶς ὁμῶς ἡ ἐφημερίς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαφανίζεται καθ' ἐκάστην, καὶ ὁ κόμης ὅστις ἀνέκαθεν ἐθεώρει τὸν πύργου τοῦ ὡς ἓνα τῶν ἀγνοτέρων θυσιαστηρίων τῆς μοναρχίας, καθήτησε νὰ μὴ δύναται νὰ συγχωρήσῃ ἑαυτὸν, ὅτι ἐδέχθη ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ Κερουάρ τὸν υἱὸν ἑνὸς τῶν μανιωδοστέρων ἐχθρῶν τῆς βασιλείας.

— Πλὴν, πάτερ μου, ἔλεγεν ἐνίοτε ἡ Μαρία μὲ τὴν γλυκυτέραν φωνὴν τῆς, δὲν φοβείσαι μήπως ἦται ἄδικος πρὸς τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς σου;

— Μὰ τὸν διάβολον! ἀνέκραξεν ὁ γέρον κόμης, ὅστις ἠγάπα τοὺς ὄρκους ὡς Ἑβραῖος ὁ Δ', ἄδικος δὲ αὐτὸν τὸν νέον λύκον!..

— Μὲ φαίνεται, πάτερ μου, ἔσπευδε νὰ προσθέσῃ ἡ Μαρία στηριζομένη χαριέντως ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ γέροντος, μὲ φαίνεται ὅτι σὺ εἶσαι ὁ λύκος, καὶ ὁ ἐξαδελφός μου εἶναι μᾶλλον τὸ ἀρνίον τὸ δροσιζόμενον εἰς καθαρὰν πηγὴν.

Ὁ γέρον ὁμῶς Κερουάρ δὲν ὑπέφερεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τούτου οὔτε συζήτησιν, οὔτε ἀστεϊσμὸν, καὶ ἡ θυγάτηρ του, ἡ τις ἐδελέαζεν αὐτὸν κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ, κατὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ τὸν ἐκαμπτεν. Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξηγηριώνετο ὡσάντις ἐγένετο περὶ τούτου λόγος, καὶ τοιαύτας ὑπερβολὰς ἔλεγεν, ὥστε ἂν δὲν ἤρχοντο τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς Μαρίας, βεβαίως θὰ ἤρχετο μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη τῆς.

— Οἱ Δεβιδιέ! ἀνέκραξε Ζαρὼν τὴν ἐφημερίδα καὶ ῥίπτων αὐτὴν μὲ ὀργήν, οἱ Δεβιδιέ!.. δὲν τοὺς γνωρίζεις!.. εἶναι οἰκογένεια ληστῶν, συμμορία λύκων, γενεὰ βασιλοκτόνων... Ὁ πατὴρ αὐτῶν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συντακτικὴν συνέλευσιν ἐψηφισε τὸν θάνατον τοῦ Λοδοβίκου ΙΔ'. Καὶ μήπως αὐτὸς ὁ Δεβιδιέ, ὁ γαμβρός μου, καταγίνεται εἰς ἄλλο τόρα παρὰ εἰς τὸ νὰ ἀκονίζει τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου; Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι κυνηγοῦν κατὰ παράδοσιν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν πρέπει νὰ ἔχουν μιαν κεφαλὴν βασιλείως. Στοιχηματίζω ὅτι εὑρέθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἓνας Δεβιδιέ διὰ νὰ ψηφίσῃ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Κάρουλου. Οἱ Δεβιδιέ θὰ καταστρέψουν τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας.

— Πλὴν ὁ Οὐτάβιος, πάτερ μου...

— Εἶναι λύκος, ὅστις θὰ πῇ τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον χύνει ὁ πατὴρ του.

— Ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς σου!..

— Διάβολε! δὲν εἶναι πλέον ἀδελφὴ μου. Εἴκοσι ἔτη παρήλθον ἀφ' ὅτου ἠρνήθη τοὺς Κερουάρ, καὶ χάρις τῷ Θεῷ! οἱ Κερουάρ τὸ ἀνταπέδοσαν.

— Νέος τόσο γλυκὺς, πάτερ μου, ὅστις σὲ ἠγάπα τόσο!

— Ἔχει τὰ ἄγρια μάτια, τὸ βλέμμα τοῦ πατρὸς του.

— Μάτις γαλανὰ ὡς ὁ οὐρανός!

— Τὸν παρετήρησα κατὰ καὶ ἀνεκάλυφα ὅτι ἔχει ἀγρίας ὀρέξεις, αἰσθημάτων αἰμοβόρα!

— Ὁ Οὐτάβιος! ὁ καλὸς ἐκεῖνος νέος!..

— Εἶναι ἄλλος Μαράτος! θὰ τὸν ἴδῃς μιαν ἡμέραν ἐξακολουθοῦντα τὸ ἔργον τῶν Δεβιδιέ εἰς τὴν βουλὴν. Μὰ τὸν Θεόν! ἂν ἐμβῇ ὁ Κάρουλος Ι' εἰς τὴν βουλὴν, μὲ τὴν μάλιστα εἰς τὰς χεῖρας θὰ διώξῃ ὅλους αὐτοὺς τοὺς φλυαρούς, τοὺς ληστὰς ἐξω ἀπὸ τὴν θύραν!.. Ὁ Λοδοβίκος ΙΔ' ἐφέρειτο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλα ὅσα ἔλεγεν ἡ Μαρία συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ἐρεθίζωσι τὸν γέροντα, ἡ ταλαιπωρὸς κόρη ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλος νὰ κύψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ κλαίῃ σιωπῶσα.

Οἱ φόβοι τοῦ κόμητος δὲ Κερουάρ, ἂν καὶ ὑπερβολικοί, δὲν ἦσαν ὁμῶς τόσο παράλογοι ὅσον ἡδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ. Ἡμέραν τινα τρομερὸς θόρυβος ἠκούσθη ἢ γῆ τῆς Βανδέας ἀνεσκήρτησε, τὰ δάση ἀντήχησαν ὑπὸ ἀγκισίων κρότων, τὰ σκωριασμένα ξίφη ἐταράχθησαν ἐντὸς τῶν θηκῶν. Ὁ δὲ Κερουάρ ἔσπασε τὸ ἰδικὸν του, διότι δὲν εἶχε πλέον αἷμα νὰ προσφέρῃ. Ἄλλως τε, ὅπως εἶχον συμβῇ τὰ πράγματα, ἐνόησεν εὐθὺς ὅτι ἡ πάλῃ ἦτο ἄφρων, ἢ ἀντίστασις ματαία, ἢ ἐπιτυχία ἀδύνατος. Οὐδόλως ἀνεμίχθη εἰς τὰ γενόμενα τότε, ἐπέταξε σιωπὴν εἰς τὸ ὑπολειπόμενον αἰμά του τὸ ὁποῖον ἐπέθυμι νὰ χύσῃ, καὶ περιοριζόμενος εἰς τὴν θλίψιν του παρεπονέθη μόνον εἰς τὸν Θεόν, ὅτι τὸν ἀφῆκε νὰ ζήσῃ ὅπως ἴδῃ τοιαύτην τρομερὰν δυστυχίαν. Ὅλος ὁ χυμὸς, ὅλη ἡ ζωηρότης ἦτις τῷ ἔμμενεν ἀπεξηράνθη, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς κλάδους ἐκρίζωθentos δένδρου. Δὲν εἶχε παρέλθει μίκα ἡμέρα, οὔτε μία ὥρα μετὰ τὴν ὀλεθρίαν εἰδησιν, καὶ ὅλα τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας του κατέπεσαν καὶ ἐπεβάρυναν τὴν λευκὴν κεφαλὴν του. Παρεδόθη εἰς Ζοφερὰν μελαγχολίαν ἀπὸ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποσπάσῃ οὐδ' αὐταὶ αἱ περιποιήσεις τῆς θυγατρὸς του, ἡτις ἐφαίνετο λησμονήσασα τὰς ἰδίας φροντίδας ὅπως παρηγορήσῃ τὴν εὐγενῆ θλίψιν τοῦ πατρὸς τῆς· ὥστε καὶ αὐτὴ ἐπὶ τέλος μὴ ἐπιτυχοῦσα ἐβουθίσθη εἰς τὰς πρώτας θλιβερὰς σκέψεις.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Κ. δὲ Γρανλιέ, ὅστις ὑπὸ φαινομένην ψυχρότητα ἐκρυπτε διαθέσεις πολεμικὰς, ἔτρεχεν ἀπὸ πύργου εἰς πύργου, σπουδάζων τὰ πνεύματα, ἐνθαρρύνων τοὺς ἀδυνάτους, συμφωνῶν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς, ἐκθέτων πανταχοῦ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ἑαυτὸν του, θέτων εἰς τὴν ὑπερσείαν τῶν πεπειθήσεών του τὴν ζέσιν τῆς νεότητος καὶ τὴν δραστηριότητα τῆς ψυχῆς του. Ἦρχετο μόνον

εἰς Κερουάρ διὰ νὰ φέρῃ τὰς ἐξωτερικὰς εἰδήσεις· ἡ δὲ Μαρία ἐφαίνετο ἀδιαφοροῦσα διὰ πάντα, καὶ ἐμειδία περιλῦπος διὰ τὰς ἱποτικὰς αὐτὰς ἀκρισίας.

Ἐν τοσοῦτῳ ἀσθένεια ἄγνωστος ἔτρεχε τὴν νέαν, ἀσθένεια ἦτις πρὸ τινῶν μνηῶν ἐπροχώρει ταχύτατα. Ἐσπέραν τινα τοῦ φθινοπώρου ὁ κόμης καθήμενος πλησίον τῆς ἐστίας παρετήρησε μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου τὴν κόρην του, ἡτις διακόψασα ἀνεπαισθήτως τὸ ἐργασίον τῆς εἶχε παραδοθῆ εἰς ὀδυνηρὰς σκέψεις. Ἀπορῶν δὲ εἶδε πόσον ὠχρὸν καὶ ἰσχνὸν εἶχε γίνῃ τὸ πρόσωπόν τῆς καὶ ὅτι δάκρυα σιωπηλὰ καὶ ἡσυχὰ ἔρρεον ἐπὶ τῶν παρεῶν τῆς. Ἐγερθεὶς δὲ καὶ ἐναγκαλισθεὶς τὴν ξανθὴν κεφαλὴν τῆς νέας τὴν ἔσφιγγεν ἐπὶ τῆς καρδίας του· καὶ ἀνέκραξεν·

— Ὑποφέρεις, κλαίεις, τί ἔχεις;

Ἡ Μαρία ἐζύπνησεν ὡς ἀπὸ ὄνειρου, καὶ ἠθέλησε νὰ σφογγίσῃ τὰ δάκρυά τῆς· ἀλλ' ὁ γέρον τὴν ἐμπόδισε, καὶ κρατῶν αὐτὴν πάντοτε ἐπὶ τοῦ στήθους του εἶπε·

— Κλαύσε καὶ εἰπέ με ποιὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῶν δακρύων σου· ὁποῖα καὶ ἂν εἶναι θὰ τὴν ξηράνω, προσέθηκε καταφιλῶν τὸ μέτωπον τῆς προσφιλοῦς ὄρφνησας.

Καὶ ἡ Μαρία ὀλολύζουσα ἀπεκρίθη·

— Ἢ πάτερ μου, ἂν τὸ μυστικὸν τὸ ὁποῖον μὲ θανατόνει πρόκειται νὰ προξενήσῃ θλίψιν εἰς τὴν καρδίαν σου, προτιμῶ ν' ἀποθάνω ἢ νὰ σὲ τὸ ἐκμυστηρευθῶ.

— Εἶναι ἀδύνατον, τέκνον μου, εἶπεν ἐκεῖνος, νὰ μὴ μεγάλυνῃς τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐκμυστηρευσεῶν σου. Ἄνοιξέ με τὴν καρδίαν σου, τὴν ὁποῖαν ποτὲ δὲν ἔπρεπε νὰ κλείσῃς εἰς ἐμέ. Δὲν ἔχεις ἀνάγκην συγχωρήσεως· ἀλλὰ καὶ ἂν εἶχες, τίποτε δὲν εἶναι τὸ ὁποῖον νὰ μὴ συγχωρῇ ἡ πρὸς σὲ ἀγάπη μου.

Ἡ φωνὴ τοῦ κόμητος, τραφερὰ καὶ αὐστηρὰ, παρῆκε καὶ ἐν ταύτῳ προσέειπε·

Διὸ ἡ Μαρία ἀποσυρθεῖσα ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς τῆς ἐγονυπέτησεν ἐνώπιόν του καὶ εἶπε·

— Πάτερ μου, τὸ ἀπαιτεῖς;.. Λοιπὸν, σὲ λέγω ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὸν Κ. δὲ Γρανλιέ. Ὅτε σὲ ἀφῆκα νὰ τῷ δώσῃς τὴν ὑπόσχεσίν σου, ἐπίστευα ὅτι θὰ τὸν ἀγαπήσῃ· τότε μὲ ἐφαίνετο εὐκόλον, ἐνόμιζα ὅτι αἱ κλίσεις μου δὲν ἦτον δυνατόν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὰς ἐπιθυμίας σου. Συγχωρῆσόν με, ἠπατήθην· ἐπροσπάθησα πολὺ, παρεκάλεσα πολλὸν καιρὸν τὴν καρδίαν μου, τὴν ἐβασάνισα, ὑπέφερα πολὺ, ἐπερίμενα, πλὴν ὅλα εἰς μάτην· καὶ ἀλλοίμονον! αἰσθάνομαι ὅτι πρέπει νὰ παύσω πλέον τὰς προσπάθειάς μου. Καὶ ὁμοῦς ὁ καιρὸς τοῦ γάμου πλησιάζει καὶ διὰ τοῦτο, πάτερ μου, ἡ κόρη σου κατατήκεται.

Ὁ Κ. δὲ Κερουάρ ἐσιώπη, τὸ μέτωπον ἔχων κεκα-

λυμένον διὰ Ζοφερῶν νεφελῶν. Ἐπὶ τέλος ἠρώτησε μὲ φωνὴν ἀργὴν καὶ σοβαράν·

— Κόρη μου, εἶσαι βεβαία ὅτι δὲν τὸν ἀγαπᾷς;

— Ναί, ναί, πάτερ μου!.. βεβαιότατη.

— Εἶσαι βεβαία ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ τὸν ἀγαπήσῃς; Ὁ γάμος αὐτὸς εἶναι ἐναντίον τῶν διαθέσεων καὶ τῶν αἰσθημάτων σου; Αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας τῆς κόρης μου;

— Ναί, πάτερ μου, ἐπιθύρησεν ἡ νέα.

Μετὰ τινα δὲ σιωπὴν, μακροτέρην τῆς πρώτης, ὁ κόμης δὲ Κερουάρ ἐγερθεὶς εἶπε·

— Κόρη μου, χάριν τῆς εὐτυχίας σου θὰ κάμω ὅ,τι δὲν θὰ ἐκαμνα ποτὲ διὰ ν' ἀποφύγω τὸν θάνατον κατὰ τὰς ἡμέρας ὅτε ἠγάπων τὴν ζωὴν, τὰς ὠριοτέρους ἡμέρας τῆς νεότητός μου. Ἄς μὲ συγχωρήσουν οἱ Κερουάρ διότι ἀμαρτάνω αὐτῶ εἰς τὴν ἀρχαίαν τιμιότητα των! Χάριν σου, κόρη μου, θὰ ζητήσω νὰ μὲ ἐπιστρέψῃ ἄνθρωπος εὐγενῆς τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον σὺ καὶ ἐγὼ τῷ ἐδόξαμεν ἐλευθέρως.

— Ὡ πάτερ μου! ἀνέκραξεν ἡ νέα, ἂν νομίζῃς ὅτι ἡ τιμὴ μας συνδέεται τόσο μὲ αὐτὸ, ἄρες νὰ γίνῃ ἡ θυσία.

Ὁ Κ. δὲ Κερουάρ ἀπεσφόρη μετὰ γλυκύτητος ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς θυγατρὸς του καὶ ἠτοιμάσθη νὰ γράψῃ εἰς τὸν Γρανλιέ. Ἡ δὲ Μαρία δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὸ αἰσθημα τῆς χαρᾶς καὶ ἀπελευθέρωσε τὸ ὁποῖον ἠσθάνθη· ναὶ μὲν εἶπε μόνον τὸ ἡμισυ τοῦ μυστικοῦ τῆς, ἀλλ' εἰς τὸ ἔξης ἦτο ἐλευθερὰ, τὸ μέλλον τῆ ἀνῆκεν. Ὁ δὲ Κ. Κερουάρ καθήσας ἔμπροσθεν τραπέζης ἔλαβε μὲ τρέμουσαν χεῖρα τὴν γραφίδα του καὶ εἶπε μὲ φωνὴν πνιγηράν·

— Ἦτο τὸ τελευταῖον ὄνειρόν μου, ἡ τελευταία μου ἐλπίς. Ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον, καὶ τοῦτο, κόρη μου, θὰ συμβῇ γρήγορα, μὴ λησμονήσῃς πόσον σὲ ἠγάπα ὁ πατήρ σου· ἐνθυμοῦ ὅτι μὲ ἦσο προσφιλεστέρῳ καὶ τῆς τιμῆς μου, καὶ ὅτι ὑπήκουσα μᾶλλον εἰς τὴν φωνὴν τῆς θλίψεώς σου παρὰ εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς μου.

Τὰς προσφιλεῖς ταύτας λέξεις ἀκούσασα ἡ νέα Μαρία, ἠσθάνθη πάλιν ἑαυτὴν καταταρασσομένην καὶ ἀνέκραξεν.

— Ἄρες με ν' ἀποθάνω!

Ὁ γέρον τὴν ἀπέκρουσε μὲ καλοσύνην· ἀλλ' ἐνῶ ἤρχιζε νὰ γράψῃ, τὸ βᾶδιμα ἵππου ἠκούσθη σταματῆσαι ἐνώπιον τοῦ πύργου, καὶ σχεδὸν εὐθὺς ὁ Κ. δὲ Γρανλιέ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθυσαν. Ἦτο δὲ ὠχρὸς καὶ πολὺ σοβαρότερος τοῦ συνήθους.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
πρεσβυτέρου καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ.
Ἐκδόσεις: Σφοκλίου Κ. τοῦ ἐξ Οὐκονόμων, ἱατροῦ κτλ.
Τόμ. Γ' εἰς 8ον ἐκ σελ. 569. Ἀθ. 1866.

Ὁ δεύτερος τόμος τῶν *Ἐκκλησιαστικῶν σωζομένων* τοῦ αἰδίδιμου Οὐκονόμου περιεἶχεν, ὡς ἐνθυμείται ὁ ἀναγνώστης, τὴν ἱστορίαν τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1852 ἔτους (1), ἥτοι μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐκυρώθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ἑλληνικῆς. Ὁ δὲ ἀνὰ χεῖρας, διευκρινῶν καὶ συμπληρῶν διὰ πλατυτέρων εἰδήσεων τὴν ἱστορίαν αὐτὴν, πλεονεκτεῖ ἐκείνου κατὰ τοῦτο, ὅτι διαλαμβάνει παρατηρήσεις καὶ ἐπιστάσεις τοῦ σοφοῦ συγγραφέως εἰς ὅσα ἡ ἀντιβασιλεία ἐκκινότησε περὶ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ πολλῇ ἡ ἀξία τοῦ δευτέρου τούτου τόμου μαρτυροῦσιν οἱ παρτιθέμενοι τίτλοι κεφαλαίων τινῶν.

«Κεφ. Α'. Ἐπιστάσεις εἰς ὅσα ὁ Μάρτυρος καὶ ἄλλοι τινὲς ἐξέδωκαν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας, κτλ.

«Κεφ. Β'. Ποία τις ὑπῆρχεν ἡ κατάστασις τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς Ἀντιβασιλείας.

«Κεφ. Γ'. Ἐπιστάσεις εἰς τὰς περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν παρασκευάς, κτλ.

«Κεφ. Δ'. Τὰ κατὰ τὴν ἔλευσιν τῶν προσκληθέντων καὶ συγκληθέντων ἀρχιερέων.

«Κεφ. Ε'. Τὰ μετὰ τὴν διακλήρυνσιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς Συνόδου.

«Κεφ. ΣΤ'. Τὰ περὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς Συνόδου καὶ τὸν διορισμὸν τῶν ἐπισκόπων.

«Κεφ. Ζ'. Τὰ περὶ μοναστηρίων καὶ καθεξῆς.

Ἐκ τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ἄξιον μελέτης φαίνεται ἡμῖν πρὸ τοῖς ἄλλοις τὸ Δ', τὸ περὶ τῆς συνεισφοράς τῶν ἀρχιερέων. Κατὰ τὰς ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὁσάκις πρόκειται περὶ πραγμάτων ἀνηκόων εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, συγκαλοῦνται ἀρχιερεῖς ἔχοντες ἐπισκοπὰς καὶ οὐχὶ πρόην ἢ τιτουλάριοι, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἀρχιμανδρίται, καὶ ἡγούμενοι, καὶ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, ἐπὶ δὲ καὶ μοναχοὶ ἐκ τῶν λογάδων. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔδοξε τῇ ἀντιβασιλείᾳ, ἣτις φοβούμενη, φαίνεται, μὴ ἀποδοκιμασθῇ τὸ παρ' αὐτῆς ἐξυφανθὲν καὶ ἐγκριθὲν ἤδη σχέδιον περὶ τῆς διασπάσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Μεγάλης, οὐ μόνον δὲν συνεκά-

λεσε τὸν δευτερεύοντα κληρὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν κληρικῶν ἀρχιερέων τὴν ψῆφον προλαβούσα διέφθειρε, καταλέξασα μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς πρόσφυγας, τοὺς μὴ ἔχοντας ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπήν. Ἀπαίσιος δὲ καὶ οἱ τρόποι καὶ ἀπράλλακτοι πρὸς ἐκείνους ὧν σήμερον γίνεσθαι χρῆσις ἐπὶ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη εἰς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου αὐτῆς. Τὴν 3 Ἰουλίου παραδείγματος χάριν ἐξέδοτο ἐγκύκλιον, δι' ἧς παρηγγέλλοντο οἱ ἀρχιερεῖς νὰ παρευρεθῶσιν ἀμεταθέτως εἰς Ναυπλίου τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ πρωῒας, ὃ ἐστὶ μεθ' ἡμέρας ἕνδεκα. Καὶ τοῦτο μὲν κατορθωτὸν ἂν ἐξαπέστειλεν εἰς τὰς νήσους ἐπιτήδες ἀτιμόπλοια ἵνα παραλάβωσιν αὐτούς· διότι πῶς ἄλλως νὰ ἔλθῃ ὁ ἀρχιεπίσκοπος φέρ' εἰπεῖν τῆς Νάξου ἢ τῆς Ἄνδρου, ἐνὸς πολλὰκις ἐνεκα ἐναντιῶν ἀνέμων καὶ ἐπὶ δύο μῆνας διακόπτεται ἡ μεταξὺ στερεᾶς καὶ νήσων συγκοινωνία; Τοῦ 1843 τὴν σεπτεμβριανὴν μεταβολὴν ἔμαθον οἱ κάτοικοι τῆς Θήρας μετὰ ἡμετέρας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐκ πλοίου ἐλθόντος ἐξ Ἀγκῶνος, ὃ δὲ λιμενάρχης ἡρώτα τὸ ἐπὶ τῶν Νευτικῶν ὑπουργεῖον ἂν ἦτο ἀληθὴς ἢ εἰδησις. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ προσκληθέντες ἀρχιερεῖς δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσωσιν ἐντὸς τῆς ὀρισμένης προθεσμίας, ἡ συνέντευξις συνεκροτήθη ὅπως ὅπως, καὶ τὸ καιριώτατον ζήτημα ἀπερασίσθη ἐντὸς τινῶν ὥρων ἄνευ συζητήσεως, ἄνευ τεκτικῶν πρακτικῶν, ἄνευ ἀναγραφῆς τῆς γνώμης ἐκάστου, καθόσον μάλιστα ἐναντίον τῆς τόσης βίας καὶ πιέσεως, ὑψώθησαν καὶ φωναὶ ἀντίθετοι εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀλλ' οὐδ' ἀπειλῶν οὐδ' ὑποσχέσεων ἐφείσθησαν οἱ κρατούντες.

Τὸ περὶ μοναστηρίων Ζ' κεφάλαιον ἀνακλαίει εἰς τὴν μνήμην ὅσα ἀνόσια ἐπράχθησαν κατὰ τὴν διάλυσιν αὐτῶν. Μοναχοὶ καὶ μοναχὰι γεγηρακότες καὶ ἀνάπηροι ἀπεσπάρθησαν βιαίως ἀπὸ τῶν ἱερῶν καταγωγῶν, ὅπου καταβιούντες πρὸ πολλοῦ ὑπεσχέθησαν τῷ Κυρίῳ καὶ νὰ καταλύσωσιν τὸν βίον, καὶ κτήματα ἀφιερωμένα ὑπὸ εὐσεβῶν χριστιανῶν εἰς τὰ καταγωγία ταῦτα ἐδημεύθησαν, ὅπως καὶ πρὸ τινῶν ἐτῶν τὰ ἐν Δακίᾳ ἑλληνικὰ μοναστήρια ὁσὴν ἱερά, εἰς τὴν ἱερωτάτην τῶν χρήσεων, εἰς τὴν ἀναίμακτον, λέγομεν, θυσίαν ὀρισμένα ἐπωλήθησαν ἐπὶ δημοπρασίας ὑπὸ βεβήλων χειρῶν, καὶ ὅστις ἐτόλμησε νὰ καταγγεῖλῃ τὴν ἱεροσυλίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπετιμήθη ὡς δεισιδαίμων ἢ ἀμαθὴς (1).

Καὶ οὐ μόνον τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου τὴν ἀγανάκτησιν κινουσὶν αἱ περὶ

(1) Τοιαύτης ἐπιτιμήσεως ἀντικείμενον παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γραμματειῶν ἐγένετο ὁ γράφων τὰ ἀνωτέρω τὸ 1834, ὅτε δικῶν νόμον τινὰ ἀπεποιήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τῇ ἐπὶ δημοπρασίας πώλησιν ἱερῶν διακοπητικῶν.

μοναστηρίων καὶ μοναχῶν διατάξεις ἐκεῖναι. Τὸ 4 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου 1834 διατάγματος, «προσκλαί τὰς μοναχὰς, τὰς μὴ ὑπερβαίνουσας τὰ 40 ἔτη νὰ παραιτήσωσιν τὴν μοναστικὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν κόσμον». Καὶ τὸ ὀδυνηρότερον, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα προσυπέγραψε δεξιὰ Ἑλλήνος ὑπουργοῦ, τοῦ κατ' ἄλλα ἀξιοτίμου Κ. Σχινᾶ, καὶ ἐξετέλεσε σύνδοξος ὀρθοδόξων ἀρχιερέων! Οὐδεὶς διεμαρτυρήθη, οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ νοουηθῆται τὴν ἐξουσίαν ὅτι ἡ διάλυσις τῶν μοναστηρίων καὶ ἡ διάλυσις τῶν στρατευμάτων, ἔμελλε νὰ σείσωσι φοβερώτερον πάσης ἄλλης παρεκτροπῆς τὰ θεμέλια τῆς νέας βασιλείας. Τὰ μοναστήρια ἐσέβοντο οἱ Ἕλληνες οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἱερά σκηνώματα ἀλλ' ὡς γενναίως συντελέσονται κατὰ τὴν μακρὰν καὶ πολυώδυνον δουλείαν εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τῆς θρησκείας, καὶ τῆς γλώσσης, καὶ πολυτίμων χειρογράφων, καὶ δραστηρίως στηρίζοντα τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα ἐξελέγχει μετὰ παρρησίας καὶ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων τὸ τρίτον μέρος τῶν *Σωζομένων*· ἡμεῖς δὲ εὐγνωμονοῦμεν καὶ πρὸς τὸν αἰετήνοντα συγγραφέα, καὶ πρὸς τὸν κληρονόμον τῆς πατριτικῆς παιδείας καὶ εὐσεβείας τὸν φιλοτίμως ἐκδόντα καὶ τὸν τρίτον αὐτὸν τόμον, εὐεργετήσαντα τὴν κατ' ἡμᾶς ἱστορίαν δι' ἐρευνῶν καὶ ἀνακρίσεων, ὧν οὐδεὶς ἄλλος ἐπελάβετο ἄχρι τοῦδε.

**ΣΥΝΟΜΟΣΙΑ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΕΤΙΑΣ (*)**

Ἡ μετὰ Πάυλου τοῦ Ε' καὶ τῆς ἐνετικῆς πολιτείας διαφορά, ἐξομαλυνθεῖσα τῇ παρεμβάσει τῆς Γαλλίας, τερηθείσης πρὸς μὲν τὸν πάπαν τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς, πρὸς δὲ τοὺς Ἐνετοὺς τῆς δόξης ἧς ἐγένετο ἀξία, μόνον οἱ Ἴσπανοὶ ἠθεώρησαν ἑαυτοὺς ἀδικηθέντας. Ἐπειδὴ δὲ κηρυχθέντες ὑπὲρ τοῦ πάπα ἔχον προτείνει νὰ ὑποτάξωσιν διὰ τῶν ὄπλων τοὺς Ἐνετοὺς, ὠργίσθησαν ὅτι ἐσυνηκολόγησε σχεδὸν ἄνευ τῆς μετοχῆς αὐτῶν. Ἀνακαλύψαντες ὅμως μετὰ ταῦτα τὸ μυστήριον τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐπίσθησαν ὅτι δὲν ἔπαιεν αὐτοὺς, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐνετικὴ πολιτεία περιεφρόνησεν αὐτούς· ἡ γερούσια ἀξιοῦσα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνωσι δικαιτηταὶ ἀφοῦ ἀπαξ ἐφάνθησαν φιλοπρόσωποι, ἐζήτησε ν' ἀποβληθῶσι τῆς μεσητείας.

(*) Τὸ ἀνωτέρω ἐπιπέδιον τῆς ἐνετικῆς ἱστορίας, περιεργον αὐτὸ κατ' ἑαυτὸ, καθίσταται περιεργότατον πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἐνεκα τῆς δραστηριωτάτης μετοχῆς ἣν ἔλαβεν εἰς τὴν συννομισίαν ἡμεῶν ἐκ τοῦ ὠραίου φύλου, ὠραιότητι καὶ εὐθείᾳ.

Τὴν ὀργὴν ὅμως αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ κρούσωσιν ἐνὸσω ἔζη Ἑρρίκος δ' Δ', διότι ἐγίνωσκον ὅτι πολλὴν ὄφειλεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς εὐγνωμοσύνην, καὶ ὅτι δραστηρίως ὑπερησπίσθη τὰ συμφέροντα αὐτῶν κατὰ τὴν μετὰ τῆς Ῥώμης διαφοράν· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οὐδὲν πλέον ἀνεχαίτιζε τοὺς Ἴσπανοὺς, καὶ μόνον εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν προσεδόκων, ἥτις καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ.

Πειραταὶ τινες, Οὐσκόκοι καλούμενοι, κατασταθέντες εἰς τὰς παρὰ τὴν Ἐνετιαν παραλίους πόλεις τῆς Αὐστρίας κατὰ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κακώσαντες πολλοὺς τῶν ὑπηκόων τῆς ἐνετικῆς πολιτείας, ἔτυχον τῆς προστασίας τοῦ ἀρχιδουκῆ Φερδινάνδου Γρεξ, τότε μὲν ἡγεμόνος τῶν μερῶν ἐκείνων, μετὰ ταῦτα δὲ αὐτοκράτορος. Καὶ αὐτὸς μὲν ἦτο θεοσεβὴς· οἱ ὑπουργοὶ ὅμως αὐτοῦ διεμοίραζον τὰ λάφυρα μετὰ τῶν Οὐσκόκων, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἀφωσιμένοι εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἰσπανίας, ὠφελήθησαν ἀπὸ τῆς περιστάσεως ταύτης ἵνα τιμωρήσωσι χάριν αὐτῆς τοὺς Ἐνετοὺς.

Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Μαθίας, ὁμολογῶν τὸ δικαίον τῶν αἰτήσεων τῶν Ἐνετῶν, συνεβίβασε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1612 ἔτους ἐν Βιέννῃ τὴν διαφοράν· κακῶς δὲ τηρηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκῆ τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐπῆλθεν ἐξ ἀνάγκης ὁ πόλεμος, ὅστις ὅμως δὲν ἀπέβη πρὸς τοὺς Ἰσπανοὺς ὅσον εὐνοϊκῶς προσεδόκων.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐπανάρθωσαν εὐκόλως διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν, τὰς ζῆμίας ὅσας ἔπαθον κατὰ τινὰς μικρὰς μάχας· καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσι τι παρὰ τῶν ὀθωμανῶν, διεξῆγον τὸν πόλεμον εὐδοκίμωτερον τοῦ ἀρχιδουκῆ, τὸν ὅποιον συγχρόνως ἐβίβασεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ υπογράψῃ εἰρήνην, τοῦ σουλτάνου ἀπειλοῦντος τὴν Οὐγγρίαν· πλὴν τούτου εἶχεν ἀνάγκην μεγάλης χρηματικῆς ποσότητος ὅπως κερδήσῃ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Βοσνίας, ἣτις καὶ ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ. Καὶ μὲν οἱ Ἰσπανοὶ ἐπεθύμουν νὰ χορηγήσωσιν αὐτῷ τρόπους πρὸς ἐξσκολούθησιν τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὁ Κάρολος Ἑμμανουήλ, δούξ Σαβαυδίας, πρὸς ὅν ἐπολέμουν τότε συγχρόνως, δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ διαμερίσωσι τὰς ἰδίας δυνάμεις· καὶ ἐπειδὴ ὁ δούξ οὗτος ἐλάμβανε παρὰ τῶν Ἐνετῶν ἀξιολογώτατην χρηματικὴν ἐπικουρίαν, οὐδέποτε κατώρθωσαν ν' ἀποσπάσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐνετικῆς πολιτείας.

Εἰς ἄκρον ἠγανάκτει τὸ συμβούλιον τῆς Ἰσπανίας, βλέπον τοὺς Ἐνετοὺς πανταχοῦ πρωτεύοντας· ὁ ἦπιος καὶ εἰρηνικὸς χαρακτήρ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Γ' καὶ τοῦ ἐπιστηθίου αὐτοῦ δουκῆ Λέρμου, οὐδένα τρόπον εὐσχήμου διαλλαγῆς ἐδείκνυνεν· ἀλλὰ τὶς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πρέσβειων αὐτοῦ, ἀνὴρ βέλκτις, ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα· ὠνομάζετο δὲ Ἀλφόνσος Κουδῆ

θας μαρκίων Βεδμάρ, πρεσβευτής εν Ένετία, εκ των ισχυροτάτων κεφαλών και των κινδυνωδεστέρων χαρακτηρών ους ποτε εγέννησεν ή Ισπανία. Συμπεριίνεται δε εκ των συγγραμμάτων αυτού ότι είχε πάσας τās ιδιότητας ὅσας αναδεικνύουσι τὸν ἄνθρωπον ἔκτακτον. Παρέβηκε τὰ παρελθόντα γεγονότα πρὸς τὰ σύγχρονα· παρετήρησε τās ὁμοιότητας αὐτῶν και τās διαφοράς, και ἔκρινε περὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιχειρήματός τινος ἅμα μεθῶν τὸ σχέδιον και τās βάσεις. Εἰ δέ ποτε ἐπιπέτο ὅτι δὲν ἐμάντευσεν ἀκριβῶς, ἀνεζήτηε τὸ αἶτιον τῆς ἀπάτης. Διὰ τῆς ἀδιακόπου ταύτης μελέτης ἔμαθε τās ἀσφαλεῖς ὁδοὺς, τοὺς ἀληθεῖς τρόπους και τās καιρίας περιστάσεις αἵτινες προμηνύουσιν αἰσίαν τὴν ἑκδοσιν τῶν μεγάλων σχεδίων και φέρουσι σχεδὸν πάντοτε τὴν ἐπιτυχίαν. Τοιαύτην δὲ εἶχεν ἀποκτήσει σύνεσιν ἐκ τῆς συντόνου ταύτης μελέτης, ὥστε τὸ συμβούλιον τῆς Ἰσπανίας ἐθεώρει τās περὶ μέλλοντος κρίσεις αὐτοῦ ὡς ἄλλας προφητείας.

Τὴν βαθεῖαν δὲ αὐτὴν γνώσιν τῆς φύσεως τῶν μεγάλων ὑποθέσεων συνυπεστήριζον ἔκτακτα προτερήματα· ὡμίλει και ἔγραφε μετὰ μεγίστης εὐκολίας και χάριτος· διεγίνωσκε θαυμασίως τοὺς ἄνθρωπος· εἶχε τὸ ἦθος ἱλαρὸν και φιλόφρον και τοὺς τρόπους ἑλευθερίους, σαγηνεύοντας και τās ἐφεκτικώτερὰς καρδίας· ἦτο μέχρι ἀφελείας ἄμοιρος κρυψινόας, και κατὰ τās δυσκολωτέρας περιστάσεις ἐδείκνυεν ἐντελὴ ἐλευθερίαν πνεύματος.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἱ πρέσβεις τῆς Ἰσπανίας εἶχον ἐντολὴν νὰ διοικῶσι τās αὐλὰς παρ' αἷς διέτριβον, και ὁ μαρκίων Βεδμάρ εἶχε σταλῆ κατὰ προτίμησιν εἰς Ένετίαν ἀπὸ τοῦ 1607 ἔτους ὡς εἰς πρεσβείαν δυσκολωτάτην, ἀποροῦσαν συνδρομῆς και γυναικῶν, και μοναχῶν και εὐνοουμένων. Τοσοῦτῳ δὲ εὐχαρίστησε διὰ τοῦ πολιτευματός του τὸ συμβούλιον τῆς Ἰσπανίας, ὥστε εἰ και εἶχεν ἀνάγκη νὰ μεταχειρισθῆ αὐτὸν ἀλλοχου, δὲν ἀπεφάσισε νὰ μετατοπίσῃ αὐτὸν και τοι παρελθούσης ἐξαστίας.

Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἐμελέτησε τās ἀρχὰς τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως, ἀνεκάλυψε και τὰ πλέον κρύφια ἐλατήρια, διέκρινε τὸ ἀσθενὲς ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ και τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τῶν ἐλαττωμάτων· και ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ ἀρχιδουξ ἤθελεν ὑποχρεωθῆ νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην, ἐπονείδιστον βεβιάως πρὸς τὸν αὐστριακὸν οἶκον διότι οὗτος εἶχεν ἄδικον, ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ αὐτὴν διὰ τινος τολμηροῦ ἐπιχειρήματος.

Εἶδεν ὅτι τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Ένετίας, ὥστε δὲν ἐφάνετο ἀδύνατον νὰ κυριευθῆ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν συνεννοήσεων ὅσας εἶχε, και τῶν δυνάμεων ἐφ' ὧν ἐδύνατο νὰ στηριχθῆ ὀπίσσω τὸν πολεμοῦντα στρατὸν δὲν εἶχεν ἄλλα ὅπλα, ἀλλὰ

και ἂν εἶχεν ἑσπερήτο στρατιωτῶν. Ναι μὲν ὁ στόλος ἦτο ἀνίκητος, ἀλλ' ἦτο και ὑπόχρεως νὰ παραπληρῆ κατὰ τὴν Ἰστρίαν, τὴν ἑστίαν τοῦ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ και ὁ στρατὸς ἦτο μακράν, ἐφάνετο εὐκολος ἡ ἀπόδοσις ἰσπανικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ένετίαν. Πρὸς ἀσφαλεστέραν δὲ ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου ὁ πρεσβευτὴς ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τās κυριωτέρας θέσεις, οἷον τὸν ναύσταθμον και τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου· ἀλλὰ πῶς ἐνῶ ἡ πόλις διῆγεν ἐν εἰρήνῃ; Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἀνάψῃ πυρκαϊάν εἰς πολλὰ συγγρόνως μέρη.

Γινώσκων δὲ ὅτι οἱ ἡγεμόνες δὲν ἀγαπῶσι νὰ ἐρμηνεύουσι καθαρῶς τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τοῦ εἴδους τῶν τοιοῦτων ὑποθέσεων, ἐμὴ ἀφοῦ πεισθῶσιν ὅτι ἄφροντες εἶναι ἡ ἐπιτυχία, οὐδὲν ἔγραψεν εἰς Ἰσπανίαν. Εἰδοποίησε μόνον τὸν πρῶτον γραμματέα τῆς ἐπικρατείας, τὸν δουκα Οὐζέδ, ὅτι βλέπων τὸ ὄνειδος τὸ ὅποιον περιήρχετο εἰς τὴν Αὐστρίαν κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον ἐκ τῆς αὐθάδους διαιωνίας τῶν Ένετιῶν, και ὅτι πάντα τὰ περὶ εἰρήνης μέτρα τὰ ἐν Βιέννῃ και ἀλλοχοῦ ληφθέντα ἦσαν ὡσαύτως αἰσχροά, ἐνόμιζε καθήκον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς φύσεως και τῆς πολιτικῆς εἰς πιστὸν ὑπήκοον νὰ προστρέξῃ εἰς ἔκτακτα μέτρα, ὅπως προφυλάξῃ τὸν ἡγεμόνα και τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπὸ ἀναπορεύτου ἀτιμίας· ὅτι ἡ περὶ τούτου μέριμνα ἀπέκειτο ἰδίως εἰς αὐτὸν ἐνεκα τῆς θέσεως ἣν κατείχε, καθὼς ἔχων ἀδιακόπως ὑπ' ὄψιν τὸ κακόν, μόνος αὐτὸς ἐγίνωσκε τὴν θεραπείαν· και ὅτι ἤθελε προσπαθῆσαι νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον τοῦτο κατὰ τρόπον ἀντάξιον τοῦ ζήλου ὃν εἶχεν ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

Ὁ δὲ δουξ Οὐζέδ, ὅστις ἐγνώριζε κελῶς τὸν γράφοντα, ἐνόησεν ὅτι ἠνίττετο σχέδιόν τι σημαντικὸν ἅμα δὲ και ἐπικίνδυνον· ἐπειδὴ ἔμοιος οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι δὲν ἐξετάζουσι τὰ τοιαῦτα ἄνευ ἀνάγκης, οὐδὲν εἶπεν εἰς οὐδένα, ἀλλ' ἀπεκρίθη ἀπλῶς ὅτι ἐπῆνε τὸν ζήλον τοῦ πρεσβευτοῦ και ἀνετίθει τὰ πράγματα εἰς τὴν ἐγνωσμένην αὐτοῦ σύνεσιν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ μαρκίων μηδὲν ἂν ἀπορήσας διὰ τὴν ψυχρὰν αὐτὴν ἀπάντησιν, καλῶς εἶδὼς ὅτι τοιαύτη ἔμελλε νὰ ἦναι, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου.

Ἡ κυβερνήσις τῆς Ένετίας ὑπῆρξε πλέον ἀπόλυτος και τῆς ἀπολυτοτέρας μοναρχίας· λεπτομερῆστάτη ἐγένετο διάκρισις, και κατὰ τὰ ἐλάχιστα, μεταξὺ εὐγενῶν και μῆ. Μόνον οἱ εὐγενεῖς ὠνομάζοντο διοικηταὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικρατίαν και θεωροῦντο ὡς ἡγεμόνες. Εἰ δὲ ποτε ἀνετίθετο εἰς ζένους διοικήσεις στρατευμάτων, οἱ ξένοι αὐτοὶ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐνεργῶσι κατὰ τὰ φρονήματα τοῦ ἐνετοῦ ἀρχιστρατήγου.

Ἐπειδὴ οὐδεμία ἀφορμὴ εὐσχημοτέρα τῆς ἀφορμῆς τοῦ πολέμου δὲν ὑπάρχει πρὸς αὐξήσιν τῶν φόρων, οἱ εὐγενεῖς ἐθεώρησαν τὸν μετὰ τῶν Οὐσκόων κα-

-ἀλλήλων ὅπως πλουτήσωσι· ἀληθῶς δὲ ἦτο δαπανηρότατος· διότι, πλὴν τῶν ἐν Πεδεμοντιῷ ἀναλισκομένων, ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῆ και τρίτος στρατὸς ἐν Λομβαρδίᾳ κατὰ τῆς ἐν Μεδιολάνοις ἐξουσίας, ἥτις ἐφάνετο ἔχουσα τὴν διάθεσιν νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν τινα ὑπὲρ τοῦ ἀρχιδουκῆ. Καὶ τὸ μὲν δίκαιον τοῦ ἐνετικοῦ ἀγῶνος ἐδικαιολόγει τοὺς φόρους, ὁ λαὸς ὁμῶς δυσανεσχέται. Τοσοῦτον δὲ ἠύξησεν ἡ φορολογικὴ πίεσις, ὥστε ὁ μαρκίων Βεδμάρ ἐπίστευσε ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἦν ἐσχεδίαζεν ἤθελεν ἀρῆσει εἰς τὸν λαόν. Ἰπῆρχον δὲ και μεταξὺ τῶν αὐλικῶν οὐκ ὀλίγοι οἱ φίλοι τῆς αὐλῆς τῆς Ρώμης, μὴ ἀγαπῶντες τὴν κυβέρνησιν, οἱ μὲν διότι ἡ πολιτεία δὲν ἤκουε τās συμβουλὰς αὐτῶν, οἱ δὲ διότι ἤθελον νὰ φανῶσι και τοῦ πάπα καθολικώτεροι. Ἐκείνοι μάλιστα ὅπως ἀποσπάσωσι τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν διαχειριζομένων αὐτῇν, ἤθελον ἴδει χαίροντες ἐπερχομένας κοινὰς συμφοράς. Μεταξὺ δὲ τῶν δευτέρων ὑπῆρχον και γερουσιασταὶ τινες πτωχοὶ τῷ τε πνεύματι και τῷ βαλκαντίῳ, οἵτινες συνετέλεσαν πολὺ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τοῦ μαρκίωνος Βεδμάρ, δαψιλεύοντος αὐτοῖς χρήματα.

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΣΠΟΥΔΑΙ ΕΝ ΓΗΡΑΤΙ. Οὐδέποτε ὁ χρόνος δαμάζει τὴν ὁρμὴν τῶν ἡδονῶν ἐκείνων, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῆς καλλιεργίας τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν και τῶν γραμμάτων, πολλοὶ δὲ γεγηρακότες ἀγαπῶσι τὴν ἐξ αὐτῶν τέρψιν και αἰσθάνονται νεανικὸν ἐνθουσιασμὸν καταγίνόμενοι εἰς αὐτάς. Ὁ Reid μέχρι ἐσχάτων τοῦ βίου αὐτοῦ κατεγίνετο περὶ τὰ γράμματα, και κυρίως εἰς τās νεωτέρας τῆς χημείας προόδους. Ὁ Ἀδάμ Σμιθ ἔλεγε πρὸς τὸν Dugald Steward, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν τέρψεων τοῦ γήρατος ἡ πλέον εὐχάριστος και γλυκεία εἶναι ἡ ἐπανάληψις τῶν εὐαρέστων σπουδῶν τῆς νεότητος, και τοῦτο, παρατηρεῖ ὁ Steward, εἶτι πλέον εὐχρησται αὐτὸν ὅτε ἐπανελάμβανε μετὰ μαθητοῦ ἐνθουσιασμὸν τοὺς τραγικοὺς τῆς Ἑλλάδος ποιητάς. Πολλάκις τὸν ἤκουσα νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ Σοφοκλέους και τοῦ Εὐριπίδου και νὰ ἔχῃ ἀνοικτὰ τὰ συγγράμματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης του. Ὁ Σωκράτης ἐν τῷ γήρατι αὐτοῦ ἐμάνθανε μουσικὴν. Ὁ Κάτω, ὀγδοηκοντούτης, ἠθέλησε νὰ σπουδάσῃ τὴν ἐλληνικὴν, ὃ δὲ Πλούταρχος περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του τὴν λατινικὴν.

Ὁ Θεόφραστος ἤρξατο τοὺς θαυμαστοὺς αὐτοῦ χαρακτήρας ἐννενηκοντούτης· μόνον δὲ ὁ θάνατος ἔθεσε τέρμα εἰς τās φιλολογικὰς του ἀσχολίας.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΛΟΔΟΒΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ.

Τελευταῖοι ἀναγγέλλομεν τὸν θάνατον τοῦ πρῶην βασιλέως τῆς Βαυαρίας ΛΟΔΟΒΙΚΟΥ, διότι ἀνεμεινομενὰ νὰ ἴδωμεν ὅποιον τεκμήριον εὐγνωμοσύνης ἔμελλε νὰ δώσῃ ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον εὐεργέτην τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἐγένετο ἄχρι τοῦδε ὑποθέτομεν ὅτι, θεωρήσασα ὀρθότερον νὰ δοθῆ δημοτελῶς και ἐξ ὀνόματος ἑλοκλήρου τοῦ ἔθνους τὸ τεκμήριον, ἀφῆκεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ τὴν φροντίδα.

Ἐπαινοῦμεν τὴν πρόνοιαν, ἐὰν ἀληθῶς ἐγένετο, καθὼς ἐνθυμούμεθα ὅτι ἕτερος μέγας ἡμῶν εὐεργέτης, ὁ Εὐνάργος, οὐ τινος ἡ προτομὴ ὠραίζει τὸν παράδεισον τῶν ἀθηναίων ἀνακτόρων, ἔγραψε ἐν καιρῷ τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος ταῦτα... «le roi de Bavière, dont le nom doit être à jamais béni par la nation grecque,» ἦτοι τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας τὸ ὄνομα πρέπει νὰ εὐλογῆται εἰς αἰῶνας ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους» (1). Ἀλλ' ἐπειδὴ και λείψανὰ τινα τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος παρακάθηνται μετὰ

(1) Παγθ. τόμ. ΙΕ' σελ. 374—378.

Ὁ Ρονσάρδ, εἷς τῶν πατέρων τῆς γαλλικῆς ποιήσεως, ἤρξατο νὰ σπουδάζῃ μετὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν. Ἡ ὀξύνουα αὐτοῦ ἰκανὸν μετὰ τῆς ἐπιμελείας του τὸν κατέστησεν ἱκανὸν εἰς μίμησιν τῶν ποιητικῶν ἐκείνων ὑποδειγμάτων, ἅτινα ὁ ἴδιος ἐθύμαζεν. Ὁ Βοκκάκιος τριάκοντα πέντε φέρων ἔτη ἤρξατο τὰς φιλολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς.

Ὁ μέγας Arnould διετήρησε τὸ ζῶηρόν αὐτοῦ πνεῦμα καὶ ἐκράτει τὸν κάλαμον μέχρι τοῦ ἄγδοηκοστοῦ δευτέρου ἔτους· ἦτο δὲ καὶ τότε ὁ μέγας Arnould.

Ὁ Εὐρέκιος Σπέλμαν παρημέλησεν εἰς τὴν νεότητά του τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν, ἀλλ' ἐκαλλιέργησεν αὐτὰς ὅτε ἐγένετο πεντηκοντούτης. Τὰ πρῶτα τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἔτη διῆλθεν εἰς ἀγροτικὰς ἀσχολίας, αἵτινες μεγάλως τὸν ἀπεμάκρυνον τῶν γραμμάτων. Ἀποτυχία τις ὅμως ἐπὶ κτηματικῆς ὑποθέσεως τῷ ἐπροξένησεν ἀποστροφὴν εἰς τὰς τοιαύτας ἐνασχολήσεις, καὶ οὕτω ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τακτικὰς σπουδὰς, συνῆψε σχέσεις μετὰ φιλολόγων, ἐπόησε τὴν ἑκπαλίαν του καὶ κατέστη ὁ πλέον πεπαιδευμένος ἀρχαιολόγος καὶ νομικός. Ὁ Κολβέρτος, ὁ περίφημος Γάλλος ὑπουργός, ἐξηκοντούτης μόλις, ἐπανελάθε τὴν σπουδὴν τῆς λατινικῆς καὶ τῶν νομικῶν. Ὁ δόκτωρ Ζόνσων ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἄλλανδικῆς γλώσσης ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὁ Μαρκήσιος Δὲ Σαιντ-Ὠλαίρ ἐβδομηκοντούτης ἤρξατο νὰ λατρεύῃ τὰς Μούσας, αὐταὶ δὲ τὸν ἔστειψαν μετὰ τὰ δρασερώτερα αὐτῶν ἄνθη. Αἱ ποιήσεις τοῦ γάλλου τούτου Ἀνακρέοντος ἀποπνεύουσι πῦρ, κάλλος καὶ γλυκύτητα.

Ὁ Chaucer κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη ἔγραψε τὰς Καντερβουρείους διηγήσεις του. ἤρξατο δὲ τοῦ ἔργου ὅτε ἦτο πενήτηκοντα τεσσάρων ἐτῶν, καὶ ἐτελείωσε τὸ ἐξηκοστὸν πρῶτον.

Ὁ Λοδοβίκος Μοναλδέσκος ἑκατὸν δεκαπέντε ἐτῶν ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα τοῦ κχιροῦ του. Ἡ θελκτικώτερα αὐτοβιογραφία καλλιτέχνου εἶναι ἡ τοῦ Βενβενούτου Κελλίνη· ἔργον ὅπως ἰδιότροπον τὸ ὅποσον ἤρχισεν ὅτε «τὸ ὠρολόγιον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐσήμανε πενήτηκοντα ὀκτώ».

Ὁ Κοορνχέρτ τεσσαρακοντούτης ἤρξατο νὰ σπουδάζῃ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν, ἀς ἐντελῶς ἔμαθε. Πλείστοι δὲ ἄλλοι μετὰ ταῦτα διακριθέντες ἤρχισαν νὰ σπουδάζωσιν εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν. Ὁ Ὀγίλθης, ὁ μεταφραστὴς τοῦ Ὀμήρου καὶ Βιργιλίου, πολλὰ μικρὰς γνώσεις εἶχε τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ὅτε ἦτο πενήτηκοντούτης. Εἰς τοιαύτην περίπτου ἡλικίαν ἐπεδόθη καὶ ὁ Φραγκλῆνος εἰς τὴν φιλολογίαν.

Ὁ μέγας νομομαθὴς Ἀκόρσος, ἐρωτηθεὶς ποτε διατί ἤρχισε τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς τόσο ἀργά,

ἀπεκρίθη· «Ἀρχίζων τις ἀργὰ ταχύτερον καὶ ἐκμανθάνει.»

Τὰ ἅπαντα τοῦ Dryden σχηματίζουσιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν τὸν μεγαλύτερον ὄγκον ποιήσεως ὑφ' ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου γραφείσης. Καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν δεῖγμα ἔδωκε τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Τὸ ἐξηκοστὸν ἄγων ἐπρότεινε νὰ μεταφράσῃ ἅπασαν τὴν Ἰλιάδα, τὰ δὲ λαμπρότερα αὐτοῦ ἔργα ἐγένοντο κατὰ τὸ γῆρας.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος διετήρησε τὸ μέγα δημιουργικὸν του πνεῦμα μέχρι ἐσχάτων. Ἰπάρχει ὠραῖον τι ἔμβλημα ἀποδιδόμενον εἰς αὐτόν. Παρίσταται ἀνὴρ γέρον ἐπὶ στρατούλας, ἐφ' ἧς εὐρίσκεται ἀμύμετρον, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν Ancora imparo!...

Ὁ Petau λέγει ὅτι ἔγραψε στίχους πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ γῆρατός του.

Petavius aeger

Cantabat veteris quaereas solatiā morbi.

Ὁ Malherbe λέγει περὶ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων·

Je les possédais jeune, et les possède encore
à la fin de mes jours.

Ἐκ τῶν τοῦ Disraeli

Φ. Α. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ.

ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ ΛΙΘΟΙ. Ὁ Σουλτάνος ἔχει τοὺς ὀγκωδέστερους σμαράγδους τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σχῆμα εἰσὶ μοναδικοί. Εἷς ἐξ αὐτῶν παραδείγματος χάριν, λευκότατος ὡς χιῶν, ὁμοιάζει πρὸς ἄπιον. Σμάραγδος τις ζυγίζει 1090 δράμια, καρφίς κοσμουμένη ὑπὸ 280 μεγάλων ἀδάμαντων, ἔχει ἐν μέσῳ ἀδάμαντα 50 κερατίων. Ἰπάρχουσι δὲ καὶ περιδέραια ἐκ μαργαριτῶν καὶ ρουβινίων μεγίστων ὡς ὡὰ περιστερᾶς. (Journal des Débats.)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Φυλλάδιον 15 Μαρτίου 1868.

Σελ.	στήλ.	στίχ.	ἀρτι	γράφε
482	2	9—10	ἐπὶ τῶν βημάτων	ἐκατὸν [βημάτων
»	»	46	Παλάξ	Παλάξ.